

denen Fenstern, besonders aber von dem neu angebauten Flügel auf der Terasse habe sich zu verlustigen und befinden sich hierinne in allen Theils mit Rohrboden auch Gewölbe 25 Zimmer, 2 Cabinette und 3 Gewölber, dann eine große Küche und sind in untern Stock alle Fenster mit Eisengatter Gewerck versehen, der 2^e und 3^e Stock aber mehrentheils mit gedoppelten Tafel und Spiegel Scheiben, dann auf Schalufenstern besteht,... innwendig sind 3 Zimmer mit blau, roth und gelben Spaliern, dann von Eichenholz Lamprinter; Item in 7 Zimmern ist der Fußboden mit Taffeln, in den andern von Bretern neuer mehrentheils gethielter, sonst auch mehrentheils die Thüren und Fenster aufjenige neue Mode mit Eichenholz netto bekleideter. Von außen ist die Hauptstiegen und innen die 2 Schneckenstiegen, unter dem Schloß ein Keller für die Obrigkeit, der andere für den Biervorrath. Benanntes Schloß wird ob einer Seiten von Hauptschüttboden, woran ein Pawlaczsch gebauter um in die Pfarrkirche ins Oratorium zu gehen, auf der andern Seiten mit Stallung für die Pferde dann Wagenschuppen eingeschlossen.“

- 44) „...Baron Defin... den neuen Flügel am Schloß bauen ließ“, SOA Děčín, fond Rodinný archiv Ledebour – Milešov, inv. č. 44, karton 1.
- 45) Z vyjádření technického oddělení Zemského výboru z 15. 12. 1909 k odchylkám od rozpočtu novostavby v Kostomlatech: „III. 1 V původním rozpočtu se předpokládalo, že zdi novostavby budou založeny normálně a zčásti na širokých základových zdech staré sýpky. V průběhu prací se ale ukázalo, že zdi na západní straně se budou muset založit hlouběji, protože se v této části narazilo na staré navážky. Také se nově zdi nemohly nasadit na staré sklepní základy, protože ty měly pouze z vnějšku 0.50 m silnou do malty zděnou skořepinu, uvnitř byly udušány z jílu a malých kamenů a neposkytovaly tudíž žádný nosný základ. Kromě toho sestávalo podloží z málo nosné žluté a bílé hlíny a jílu“ (SÚA, fond Zemský výbor, sign. XXIII 6-2 „Novostavby. Stavba nového traktu...“, karton 9984.

des „neuen Schlosses“, dessen Name Humprechtswiesen in Vergessenheit geriet, verwischt.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Situation des Schlossgebietes auf der Karte des stabilen Katasters (1843). 1. Schloss („neues“), 2. Speicher („altes Schloss“), 3. Kirche des hl. Laurentius, 4. Ställe und die Wohnung des Gärtners, 5. Beamtenwohnung.

Abb. 2: Projekt II. des Schlosses in Kostomlaty, Grundriss des Erdgeschosses.

Abb. 3: Projekt II. des Schlosses in Kostomlaty, Hoffassade des linken Flügels.

Abb. 4: Projekt I. des Schlosses in Kostomlaty, wahrscheinlich Marcello Ceresolla im Februar 1666, Grundriss des Erdgeschosses.

Abb. 5: Projekt I. des Schlosses in Kostomlaty, wahrscheinlich Marcello Ceresolla im Februar 1666, Grundriss des 1. Stockes. In dem mittleren Flügel ist ein Oval für den bedachten Saal skizziert.

Abb. 6: Projekt I. des Schlosses in Kostomlaty, wahrscheinlich Marcello Ceresolla im Februar 1666, Hoffassade des mittleren Flügels in dem Projekt I. Das Hauptportal wird nicht gelöst. In den rechten Flügel wurde ein älterer Bau einbezogen.

Abb. 7: Fenster im Erdgeschoss des Schlosses. Entwurf des Beschlages von A. Müller.

Abb. 8: Fenster im 1. Stock des Schlosses. Entwurf des Beschlages von A. Müller.

Abb. 9: Fenster im 2. Stock des Schlosses. Entwurf des Beschlages von A. Müller.

Abb. 10: Detail des Eckbandes für Fensterflügel von A. Müller.

(Übersetzung J. Kroupová)

SCHLOSS HUMPRECHTSWIESEN IN KOSTOMLATY POD MILEŠOVKOU – ARCHIVQUELLEN ÜBER DIE ART DES AUFBAUS DES FRÜHBAROCKEN SCHLOSSES

Bis jetzt nicht genügend ausgenützte Quellen aus dem Archiv der Grafen Černín (Staatliches Regionalarchiv Třeboň/Wittingau, Zweigstelle Jindřichův Hradec/Neuhaus) bieten bemerkenswerte Belege über die bauliche Ausstattung des barocken Schlosses und erlauben die Rekonstruktion der Entscheidung des adeligen Bauherrn über das Projekt des Baus. Graf Humprecht Jan der jüngere Černín, der vornehme Magnat und Landesbeamte entschied im Jahre 1666 auf seiner Herrschaft in Kostomlaty pod Milešovkou ein Schloss zu bauen. Aus dem Kontext der Quellen geht hervor, dass die erhaltene Kollektion der nicht datierten und nicht bezeichneten Pläne der umfangreichen dreiflügeligen Disposition mit dem geschlossenen Ehrenhof und mit dem eingegliederten „alten Schloss“, das hier etwa seit 1606 stand, ein Projekt sein sollte, das ihm der Maurermeister Marcello Ceresolla, der Bewerber um das Projekt des Prager Palastes, zustellte. Bevor jedoch der Entwurf durchgeführt werden konnte, wurde er schon mit der Inangriffnahme der Arbeiten durch neue Pläne nur auf zwei Flügel ohne das „alte Schloss“ reduziert. Im Sommer 1666 wurde dann der Plan auf den im Bau befindlichen mittleren Flügel, den der durchführende Maurermeister Adam Roßbach mit einem archaischen Motiv der hervortretenden Ecktreppentürme versehen hat, reduziert. In dieser Gestalt ist das „neue Schloss“ bis zum Jahre 1672 der Beendigung angelangt. Die Verleihung des Namens Humprechtswiesen hat die sichtliche Zufriedenheit des Grafen ausgedrückt. Von erhaltenen Belegen sind aber von der größten Bedeutung die ausführlichen, deutsch und italienisch geschriebenen Verträge auf die Steinmetz-, Tischler- und Schlosserdurchführung der Fenster und Türe mit der Anzahl und dem Ausmaß der Elemente, mit Typen und der Bezeichnung der Beschläge und mit vier Zeichnungen.

Den Bauvorgang im Areal haben in den Jahren 1671-3 die Erneuerung des „alten Schlosses“ nach dem Brand, unter neuen Herrschaften die Errichtung des gedeckten Ganges zum Oratorium der nahen, in den Jahren 1728-30 erweiterten Kirche des hl. Laurentius und vor 1769 die Rokokoherichtung des „neuen Schlosses“ mit der Verlängerung um den Südflügel ergänzt. Auch dieses Projekt, zu dem die Pläne nicht erhalten geblieben sind, ist als ein Torso geblieben. Zweckanbauten und Umbauten aus den Jahren 1887 und 1908 zur Erziehungsanstalt für die gefährdete Jugend haben das „alte Schloss“ liquidiert und die Gestalt

ZÁMEK V LINHARTOVECH

LIBUŠE DĚDKOVÁ – ANTONÍN GRŮZA

Linhartovy jsou příhraniční vesnice, která leží na samém okraji polské roviny, v místě, kde se Osoblažsko setkává s Krnovskem. Ve středověku vzniklo v této oblasti několik tvrzí, které byly většinou devastovány v 70. letech 15. století vojsky Matyáše Korvína a jeho spojenců. Stalo se tak v roce 1470 v Linhartovech, 1474 v Albrechticích a Dívčím Hradu, 1476 ve Slezských Rudolticích. Majitelé nebo leníci začali posléze s opravami, převážně ale s novostavbami už renesančních sídel, opevněných, jak to vyžadovala také neklidná doba osmanských vpádů. Jejich původní podobu lze dnes, vzhledem k následným přestavbám, vystopovat jen stěží. Renesanční tvrz v blízkém Městě Albrechticích, postavená na základech sídla středověkého, se jako jediná vůbec nedochovala. Z rozhodnutí tehdejšího Okresního národního výboru v Bruntále byla v roce 1985, bez předchozí dokumentace a bez projednání s Krajským střediskem státní památkové péče a ochrany přírody v Ostravě, demolována. Důvodem byl špatný stavební stav.

Zdálo se, že stejný osud čeká i zámek v Linhartovech, který po ukončení 2. světové války až do počátku 70. let mi-

Obr. 1: Pohled na zámek Linhartovu od severu, 40. léta 18. století (kresba F. B. Wenera).

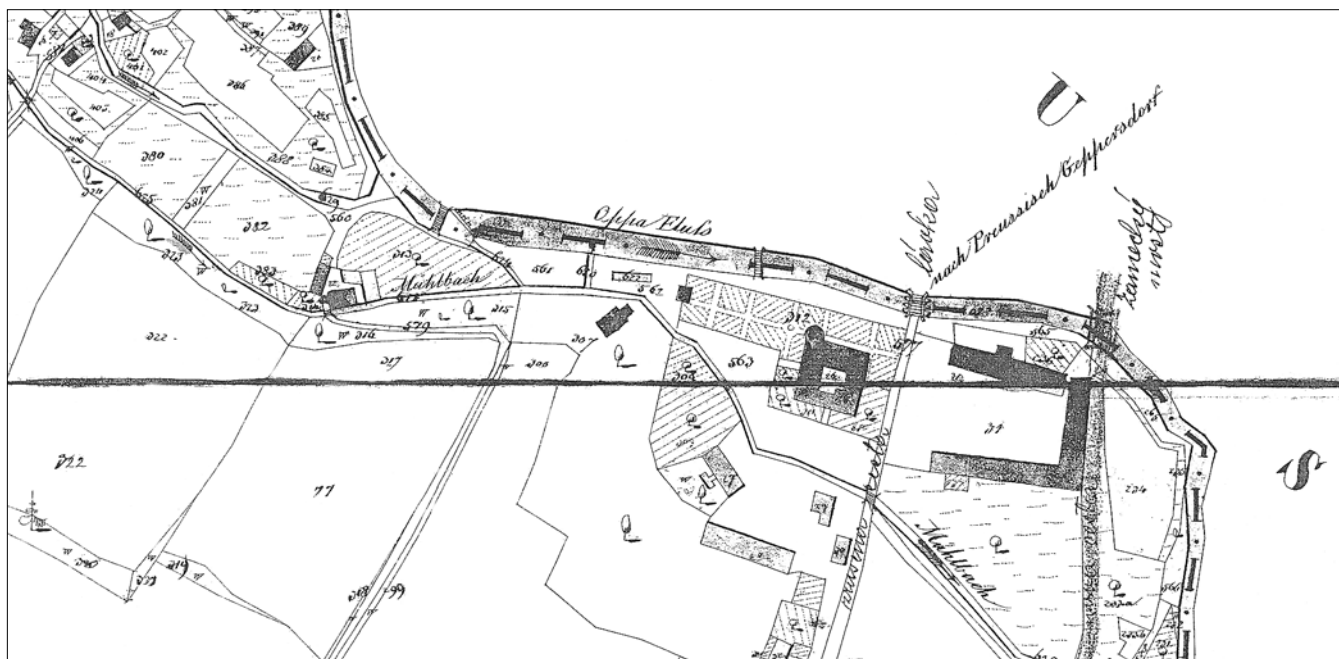
nulého století nebyl využíván a doslova se rozpadal. Tenkrát byl přidělen pro sklady civilní obrany Zdravotnickému zásobování, které ho stavebně zabezpečilo, po delší době, v roce 1998, však předalo Městu Albrechtice. Nezbytná oprava byla z finančních důvodů zahájena teprve v roce 2003.

Pokud jde o zájem historiků o výše jmenovaná šlechtická sídla, věnovali dosud největší pozornost právě linhartovskému zámku, nikoliv však jeho renesanční fázi, ale až barokní přestavbě. Výsledkem jejich práce jsou zpravidla časopisecké články nebo statě encyklopedického charakteru, v nichž jsou dějiny objektu interpretovány v mnohém ohledu nepřesně a nedostatečně.

Od říčky Opavice, po které je vedena hraniční linie mezi Českou republikou a Polskem, zámek odděluje pouze vozovka spojující obec Linhartovy s Městem Albrechtice. Je tomu tak od roku 1742, kdy po uzavření míru vrati-

slavského případlo protější území vítěznému Prusku. Tehdy byl rozdělen i francouzský park, jehož část s oranžérií a zbytkem ohradní zdi se nachází právě na druhém břehu řeky.

Linhartovy byly od svého počátku až do roku 1410 majetkem zeměpanským a patřily k opavskému vévodství. V prosinci toho roku je vévoda Přemek prodal „s tvrzí, dvorem a příslušenstvím bratřím z Vladěnána“.¹⁾ Můžeme uvést, že tvrz, bezpochyby vodní, vznikla z důvodů zřejmě strategických až po roce 1377, při cestě z Krnova do Zlatých Hor, poněvadž v dochovaném pramenu z toho roku ještě zmíněna není. Do jaké míry byla v následujících desetiletích upravována, případně rozšiřována, není známo. Její význam ale bezesporu vzrůstal, neboť za Mikuláše staršího z Vladěnána, vojenského hejtmána Premka I. Opavského, který ji dlouho držel, se v ní uskutečnila mnohá významná jedná-

Obr. 2: Výsek z katastrální mapy Linhartov z roku 1836.

ní. Například v roce 1462 se právě zde konalo setkání šesti šlechticů z okolí, kteří vydali důležitou listinu o majetkových držbách.²⁾

Známa Eschenloerova kronika, ale také list vratislavského biskupa Rudolfa sdělují, že 5. až 6. května 1470 byla po celé dva dny tvrz obléhána a dobývána početnými oddíly Korvínových spojenců a dělostřelbou z „velkých pušek“ tak úporně, až se obhájci (údajně v počtu sedmdesáti) vzdali, což ale svědčí o kvalitě opevnění tvrze a jisté rozlehlosti.³⁾ A protože archivní prameny už jenom stěží vydají nová svědectví o době vzniku tohoto středověkého sídla a patrně nenastíní, s čím jeho počátky souvisí, zůstáváme odkázáni (kromě hypotéz) pouze na případné archeologické nálezy. Ty by mohly precizovat naše dosavadní nepatrné vědomosti o životě v této lokalitě koncem středověku.

S výjimkou krátkého období po roce 1470 byly Linhartovy majetkově spojeny s rytíři z Vladěnína (pobočné větve rodu Fulštejnů), kteří už před tím vlastnili i rodový statek Vladěnin s tvrzí. Ten prodal Ojř z Fulštejna až v roce 1520.⁴⁾ O dva roky později vyměnil Linhartovy s Jaroslavem Oderským z Liděrova za panství křanovické (dnes na polském území), kde občas bydlel. „Frejmark“ však neměl dlouhého trvání a po vzájemných neshodách s Oderským byl Ojř nucen už po dvou letech od smlouvy ustoupit. Strídavě však pobýval i v Bílovci, který držel jako poručník nezletilých synů asi od roku 1517 až do jejich plnoletosti po roce 1530.⁵⁾ Dále získal i městský hrad Odry, který koupili jeho bratři Jan a Václav s tamním panstvím už v roce 1519. Ojř na Odrách seděl snad od roku 1529 do roku 1535, kdy panství odprodal panu Hynkovi ze Zvole. Jak patrně, s bydlením neměl problémy, nicméně vzhledem k funkci opavského zemského komorníka, kterou plnil od roku 1523, byl pro něj zřejmě vhodný bližší a nedávno stavebně upravený městský hrad v Bílovci.

Vraťme se však k Linhartovým. Čtyřkřídlá, třípodlažní, jednotraktová budova s enfiládovým systémem je komunikačně doplněna nádvorními uzavřenými arkádami. V půdorysu tvoří ne zcela pravouhlý obrazec, téměř čtverec. Celý rozvrh výrazněji narušuje pouze vysunutá válcová věž v severozápadním nároží, která se v krátkém úseku nad dnešním prvním patrem kónicky poněkud zužuje.

Architektonické členění všech fasád vytváří iluzi, že se jedná o zajímavou stavbu barokní, nicméně válec věže už při zběžném pohledu upozorňuje, že tu došlo k proměně sídla renesančního v barokní. Dvě přístavby v nádvorí jsou evidentně novější, právě tak jako arkádový portikus přistavěný k severnímu průčelí zámku a v patře završený prostornou terasou.

Zdivo tvoří smíšený materiál, převážně cihly, v některých partiích se však uplatňuje více lomový kámen dobré kvali-

Obr. 3: Linhartovy, průčelí zámku od východu, stav před rokem 1943 (reprofoto NPÚ, územní odborné pracoviště v Brně).

ty. Arkády s poněkud stlačenými oblouky v patrech jsou postaveny pouze z cihel, v horní části věže převažují také cihly. Z nich byly zděny i klenby v přízemí a (s jedinou výjimkou) ve sklepech. Vnější obvodová severní zeď byla odlehčena vynášecími cihelnými půlkruhovými oblouky, které stavitel použil i v některých příčných zdech v interiéru a také ve sklepech v severozápadním nároží. Kromě nejstarší vápenné ložné malty růžové, až tmavě okrově zbarvené, shodné v celé budově složením, nikoliv však strukturou, jsou použity další malty, odlišné barevně i strukturálně, tak, jak bylo do těla stavby v jednotlivých etapách zasahováno. A mimo jiné je to právě komparace jednotlivých malt a omítek, odebíraných především z obvodového zdiva, která umožnila korigovat dosavadní názory na dispozici renesanční tvrze, spíše však už zámku, následnou přestavbou upraveného v sídlo barokní.

V interiéru i vnějším plášti křídel jsou zachovány v různém rozsahu omítky renesanční. Výjimku tvoří určité úseky, v nichž je zdivo evidentně mladší, a tam jsou pak buď barokní, nebo z 19. století i mladší. Nikde však nebylo shledáno ani zdivo, ani ložné malty či omítky z období středověkého, přestože se někteří badatelé domnívají, že se jedná o renesanční přestavbu starší tvrze. Rozdílná tloušťka zdiva v suterénu, která se pohybuje mezi 130 cm na straně východní a 150 cm na straně jižní, neskývá v sobě při pohledovém zkoumání, navzdory novodobému betonovému nástřiku, starší základ. Rozměry budovy, 38,20 × 37,30 m (bez věže), jsou pro středověkou tvrz značné, naopak založení základového masivního zdiva do hloubky až 420 cm pod úroveň terénu a určitá nepravidelnost půdorysu, ve prospěch takového staršího vročení hovoří.⁶⁾

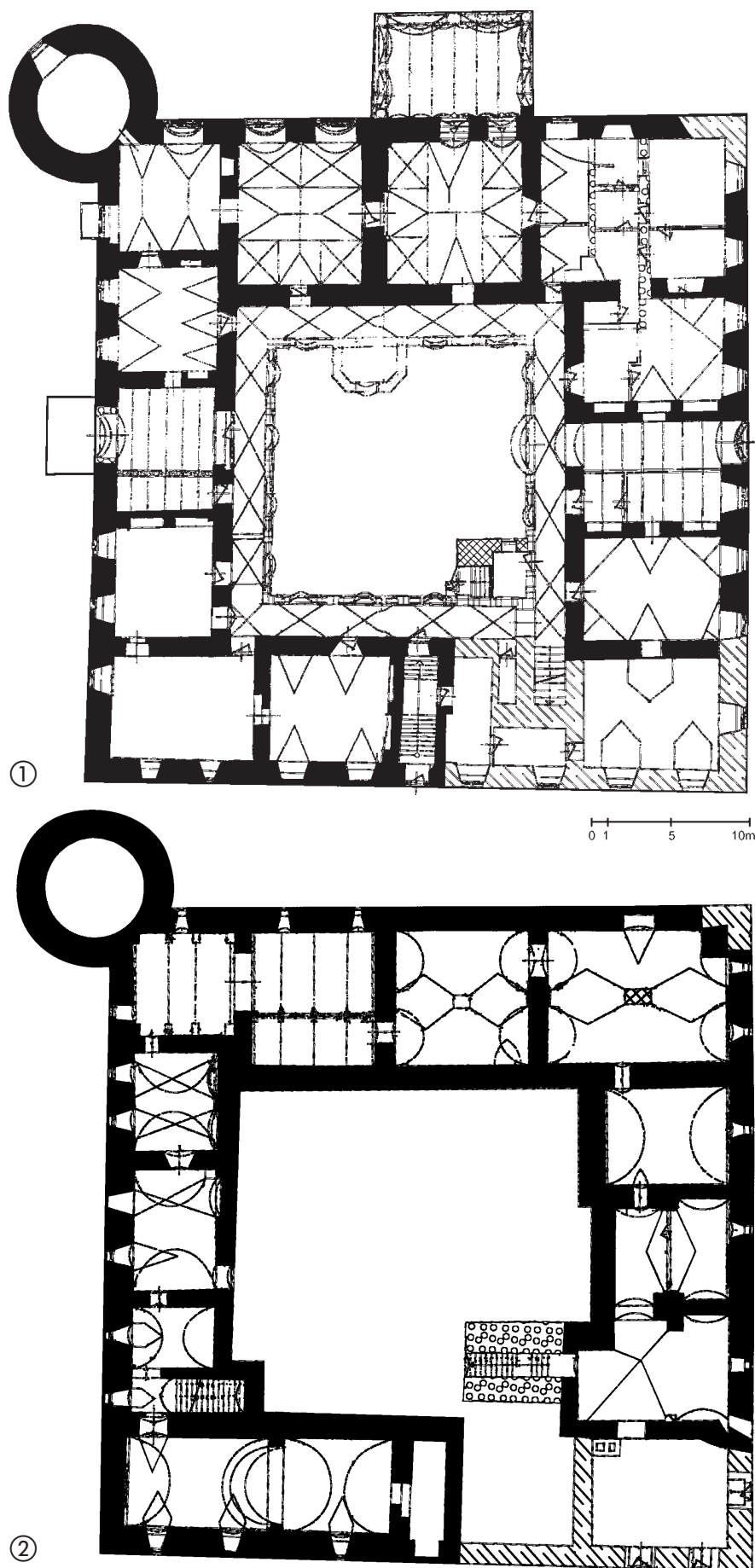
Patrně se nezmýlíme, když uvedeme, že středověká tvrz byla v období rané renesance stržena a na části jejích základů byla pak k sobě připojována, bez větších časových prodlev, jednotlivá křídla. Pro etapovitost (nejméně dvě stavební fáze) hovoří jak zmíněná tloušťka zdiva, tak nejednotné klenební systémy ve sklepeních i v přízemí. Zatímco pod zá-

padním křídlem mají sklepy valené klenby převážně s protilehlými výsečemi, na protější východní straně jsou klenby valené, ve dvou rozměrnějších prostorech zpevněné centrálními pilíři. V severním křídle, tam, kde je dnes ve sklepech traverzový strop, nebyly dle fotodokumentace z roku 1970 kupodivu dochovány otisky po klenbě, ale pouhé otvory po trámech. V přízemí jsou v severním křídle klenby s koutovými a protilehlými výsečemi, přičemž klenba u portiku a další vedle kaple jsou rekonstruovány. V sousedním, západním křídle převažují klenby valené s lunetami protilehlými nebo styčnými, ve dvou místnostech s vytaženými profilovanými hřebínky, s terčí, rozetami a lištami; nechýbí ani štukový kvadrilob. Věž je zaklenutá klenbou klášterní, podobně jako ve Slezských Rudolticích. Klenby se ale nedochovaly v plném počtu, část se zřítla a po polovině 20. století je nahradily buď rekonstrukce, nebo stropy traverzové. V arkádových chodbách v přízemí jsou barokní valené klenby se styčnými výsečemi a podobně byly dříve i v původním průjezdu ve východním křídle.

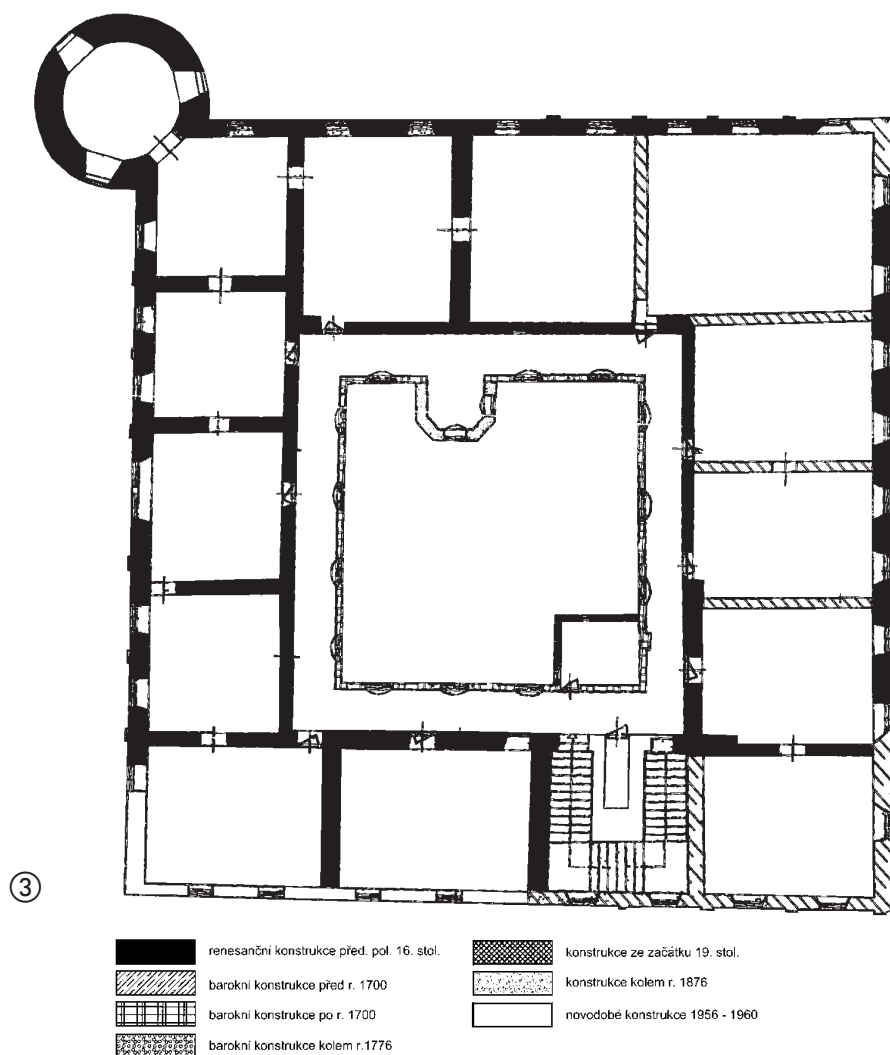
Omítky odpadlé především z věže i jinde nabídky pohled na četné destrukce, přestavby a výsračky, jež vypovídají o statických problémech, které museli stavitelé v minulosti řešit.

Nový renesanční objekt byl čtyřkřídlový, nikoliv však s plně uzavřeným půdorysem, na němž se shodovali všichni dosavadní autoři. Kratší bylo totiž jižní křídlo, které tvořily pouze dvě místnosti a úzké schodiště při štítové zdi.⁷⁾ Hypoteticky lze uvažovat, že v proluce mezi oběma křídly, východním, k němuž vedla příjezdová cesta přes hospodářský dvůr, a křídlem jižním, se nacházel vjezd do zámeckého nádvoří zděnou bránou. Vyloučit nelze ani případnou patrovou nadstavbu nad ní, i přilehlé venkovní schodiště.

Důvody pro uvedené tvrzení jsou následující: v jihovýchodním nároží, v krajní místnosti

Obr. 4: Půdorysy tří podlaží zámku 1 – 1. nadzemní podlaží, 2 – sklepy, 3 – 3. nadzemní podlaží – na vedlejší straně (podle L. Dědkové vypracovala H. Šemrová).

v prvním patře, byla restaurátorským průzkumem v roce 1974 odkryta na severní stěně renesanční kordonová římsa se zbytky sgrafitové výzdoby. Na ostatních stěnách nebyly však nalezeny ani renesanční omítky, ani stopy po nich. V místnosti nad ní byla navíc odkryta sgrafitová figurální výzdoba v obloučkových slepých galeriích, stejných, jaké byly na východní a severní fasádě. Znamená to, že se jedná o původní vnější zeď, která je však slabší než ostatní. Jak římsa, tak slepé galerie se ale po odkrytí nacházejí pouze v její střední části. Nedosahují až k vnějšímu rohu místnosti, protože tam se v renesanci nacházela další kulatá věž, jejíž základ je dosud zřetelný ve dvou k sobě přilehlých sklepech. Nedosahují ani k protějším koutu, kde stála zřejmě zmíněná brána, případně jiná stavba. Totéž se týká arkádových obloučků ve 3. nadzemním podlaží. Kromě toho lze usuzovat i na změnu projektu a domnívat se, že obě křídla, východní i jižní, měla být původně delší. Ložná malta ve zbývajících třech stěnách, právě tak jako příslušné omítky, jsou ve všech podlažích výhradně barokní. Zbývá dodat, že na fasádách v dnešním jihovýchodním nároží chybí – a nikdy nemohlo být – sgrafito, ani slepé subtilní galerie. Z uvedeného vyplývá, že tato část zámku, včetně přilehlého schodiště v jižním křídle, byla postavena až v baroku.

Na tomto místě je nutné zmínit i existenci dalších zaniklých věží, především hranolové, vetknuté do severovýchodního nároží. Kromě základu, patrného také ve sklepe-

ní (nesmyslně v 70. letech minulého století zalitým betonem), je viditelná od terénu až po vrchol zdíva dostavba z cihel sice převážně renesančních, sekundárně však použitých při barokní úpravě. Ložná malta i omítkový plášť jsou zde výhradně barokní. Severní zeď je tu navíc mírně lukovitě vypjatá. Věnujeme jí pozornost později.

Čtvrtou věž, připomínanou nejenom ústním podáním, ale také v pamětních listech z věžní makovice, se nepodařilo přesně lokalizovat. Novější vyzdívký v jihozápadním nároží a tamní statické závady ji nepotvrzují ani nevyklučují.

Renesanční zámecká budova byla po úplném dokončení třípodlažní, s enfiládami, s otevřeným nádvořím. Existence arkád je nepravděpodobná, spíše uvažujeme o dřevěných pavlačích, oblíbených tehdy ostatně na území dnešního polského Slezska, ale zřejmě i u nás (příkladem je tvrz ve Štítně u Opavy). Zcela určitě nedosahovaly až do třetího podlaží, které bylo obydleno pouze částečně a mohlo být přístupné i po vnitřním schodišti. V jeho celém východním a částečně i severním křídle se nejspíš nacházela sýpka, možná i půda, osvětlená malými okénky. Nebyly tu příčky, zdivo bylo omítnuto až v posledních dvou místnostech severního křídla a k nim přilehlé věže. Také místnosti v západním a jižním křídle měly kvalitní hlazené bílené omítky, podobně jako přízemí a piano nobile. Několik velmi malých okének vedlo do nádvoří, poněkud větší a také zaklenutá byla okénka ve vnějších zdech. Ve východní a severní zdi zasahovala do malých galerií. Na západní fasádě dosahoval vrchol okenních záklenků k podokenní římsě dnešních nízkých oken 3. podlaží, někde však okénka protínala i korunní římsu. Široká byla cca 43 cm, k jejich zazdění bylo v baroku na sebe kladeno zpravidla šest až sedm cihel.

Nad prvním patrem obíhala jednoduchá kordonová římsa, korunní nad druhým patrem. Pod ní zdobily fasády severního i jižního křídla, ale také štítovou stěnu východního křídla, subtilní sdružené slepé galerie, které plasticitu jinak hladké plochy rozvlnily. Zalamovaná okenní ostění v prvním patře, poměrně vysoká, pískovcová i tufová, se in situ nedochovala, při barokní přestavbě byla ze zdi vyjmuta a použita převážně sekundárně, nejčastěji jako stavební prvek při prolomení nových oken. Pásová římsa nad druhým patrem nesla vlys, ve kterém byly mělce zahloubené terče, později mírně dozděné. Nevyřešena zůstává otázka atiky na dvou pohledově akcentovaných průčelích, na severním a východním.⁸⁾ Horizontála zdíva mohla být završena jem-

Obr. 5: Linhartovy, pohled na severní průčelí, stav před rokem 1943 (repro-foto NPÚ, územní odborné pracoviště v Brně).

Obr. 6: Linhartovy, severní fasáda, detail před rokem 1943 – záběr na okno napravo od balkónu (archiv NPÚ, územní odborné pracoviště v Ostravě).

nými obloučky, snad i vlašťovčími ocasy, jaké si oblíbili měšťanští stavebníci v knížecí Opavě, právě tak, jako majitelé mnohých zámků v dnešním polském Slezsku. Připomenout můžeme tzv. Švédskou zeď v Krnově, atiku zámku v Novém Jičíně nebo zbořenou radnici v Odrách. Pojetí linhartovských arkád se vzhledem k jejich subtilnosti nedá zařadit do tzv. „polského typu“ atik, přirozeně ovlivněných vzory vlašskými.⁹⁾ Jiné označení, a sice „typ slezský“, zdá se být přijatelnější pro širší význam tohoto slova.

Po dokončení této etapy stavby byl zámek omítnut a opatřen bílým nátěrem, okenní ostění natřeno červeně (barva je místy vsáknutá do hranolů z ostění), dvoubarevnou imitací ostění malých oken na nádvoří tvořila červená s okrovou. Ve 3. nadzemním podlaží, na západní dvorní zdi, odkryli restaurátoři černé kresby na bílém nátěru, mezi nimi též tři meče v jablku, což je erb pánů z Fulštejna.¹⁰⁾ Do jaké míry byla plocha stěn takovými kresbami zaplněna, nevíme; jejich reliktů údajně shledali i na protější zdi. Na vnějším plášti budovy se sice zbytky bílených omítek pod sgrafitem našly, a to na severní i východní zdi, nepodařilo se ale na nich vypátrat podobnou jednoduchou malovanou dekoraci, navíc s tak důležitou vypovídací hodnotou.

Tvrz obehnaná přiléhajícím vodním příkopem, měla vjezd s padacím mostem ve východním křídle při vstupní síni, podle starší literatury byla obehnaná i valem.¹¹⁾ Její maji-

telé jistě měli dosud povědomí o ničivém nájezdu korvnovského vojska a s ohledem na soudobé dějinné skutečnosti museli počítat i s aktivní obranou. O existenci ohradní zdi i věží jsme informováni, ne však o jejich fortifikačním charakteru. Renesanční střílny ve zdivu nalezeny nebyly, jako takové snad měla sloužit atiková okénka.

Zarážející se může zdát skutečnost, že v celém objektu se našel v 70. letech 20. století pouze jediný, a to neúplný, renesanční portál, sekundárně vložený do zdiva v přízemí východního křídla. Tehdy byl znovu omítnut. Stejná situace se opakovala také v roce 2003. Absenci dalších dekorativně zdobených kamenických článků si můžeme vysvětlit skutečností, že na Krnovsku a v nejbližším okolí v době stavby ještě neexistovaly kvalitní kamenické dílny, zvláště vlašských mistrů, kteří tam přicházeli až později. Jednoduché vysekání hranolků zvládali i zedníci.

Máme-li se vyjádřit k době stavby renesančního zámku, musíme dokončit rekapitulaci majetkových vztahů. Už zmíněný Ojř z Fulštejna, syn Václava na Vladěnině, získal linhartovské panství po bratru Janovi, zemřelém v roce 1504. Delší dobu měl potom, jak už výše uvedeno, k dispozici několik sídel. Nicméně po prodeji Vladěnině, později i Oder a přibližně ve stejnou dobu po skončeném pobytu na Bílovci, už pro něj přicházely v úvahu jen dobře postavené Linhartovy. Ty totiž musely sloužit k bydlení rodiny se čtyřmi dět-

mi, které měl s manželkou Bohunkou ze Šternberka. Na základě těchto údajů a indicií ještě dále uvedených si dovoluujeme posunout stavbu zámku v Linhartovech nazpět, a to v rozporu s dosavadními názory, až do třicátých let 16. století.

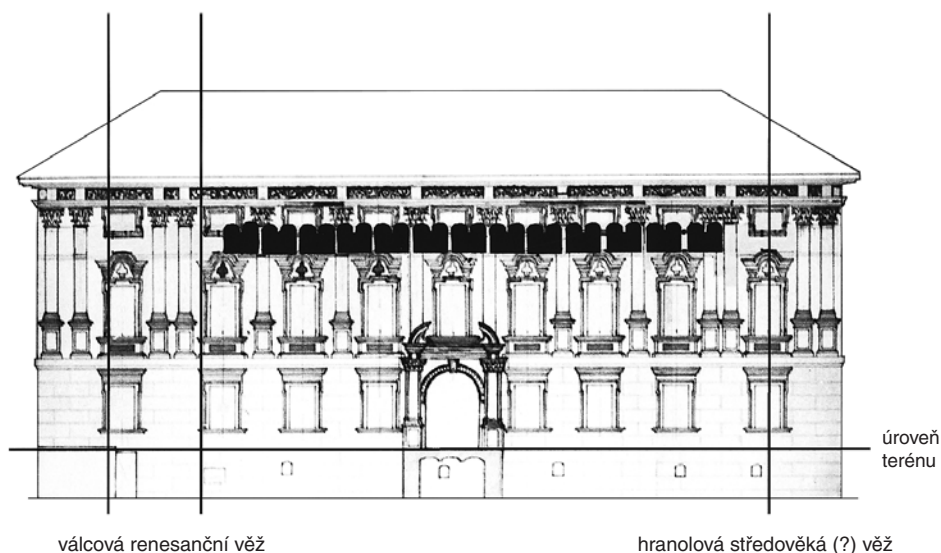
Tenkrát stála ostatně už nová tvrz v nedalekých Slezských Rudolticích, braniborští a místní zedníci stavěli od roku 1531 zámek v blízkém Krnově, na starém základu byla vyzdvižena zmíněná tvrz v sousedních Albrechticích a záhy poté i ve Slezských Pavlovicích. Také novojičínský městský hrad na severovýchodní Moravě začal Bedřich ze Žerotína tou dobou přestavovat v jednopatrový renesanční zámek. V biskupské Moravské Ostravě jsou už nedlouho po roce 1530 doloženi i vlastní stavitelé, kteří se podíleli na přestavbě slezskoostavského hradu na zámek. Rozsáhlými stavebními proměnami procházelo tehdy i město Opava. Následné přestavby většiny těchto sídel výrazně pozměnily jejich původní charakter. Pokud jde o Linhartovy, zdá se, že typologicky se tvrz v této rané fázi může zařadit mezi díla stojící ještě na hranici dvou slohů, gotického a renesančního. Vypovídá pro to i zmíněná štětcová kresba, která byla v našem prostředí s oblibou při dekoraci používána jak ve středověku, tak v renesanci, a to nejenom na fasádách. Přechodný, architektonicko-dekorativní styl, byl ostatně v různých formách uplatňován i v sousedním Polsku.

K datování renesanční tvrze v Linhartovech se dlouho starší historikové nevyjadřovali, i když se objevil ničím nepodložený letopočet 1569.¹²⁾ Časově široké určení do 16. století pochází z doby po 2. světové válce, kdy objekt občas navštívili brněnští památkáři.¹³⁾ Teprve od roku 1953¹⁴⁾ se stavba kladla do druhé poloviny 16. století a tento údaj přebírali i někteří další autoři, aniž by jej přesvědčivě doložili. Mnohým není znám ani letopočet 1578, napsaný na věži. Proto se mohl rozšířit, a dosud je opakován názor, že Haugvicové přestavěli gotickou tvrz kolem roku 1580. Později se datování posunulo zpět do 60. let 16. stol.¹⁵⁾

Zatím žádný z autorů nepřipustil, že by stavba vznikla už v 1. polovině 16. století, tedy v době docela čilého stavebního ruchu v této části Slezska. Starší autoři přirozeně

Obr. 7: Linhartovy, severní průčelí, stav kolem roku 1980. Okna v přízemí vpravo byla vsazena do vybraných vynášecích oblouků (foto archiv NPÚ, územní odborné pracoviště v Ostravě).

Obr. 8: Linhartovy, východní průčelí, renesanční slepé galerie a zbořené věže (podle L. Dědkové vypracovala H. Šemrová).

nemohli tušit, že zámek byl po první stavební etapě na delší čas pouze obilén a doplněn drobnými barevnými akcenty a černobílým znakem Fulštejnů. Mladší badatelé tuto stěžejní skutečnost, prokazatelnou od 70. let 20. století, nepostřehli. Nutno poznamenat, že v době, kdy bylo sgrafito nanášeno, byl už původní bílý nátěr na vnějších fasádách znečištěn. Zdá se také, že původní omítka nebyla ani dosti kompaktní.

Nastíháme si další historické souvislosti a zastavme se u roku 1552, kdy uplynulo devět let od smrti Ojře z Fulštejna.¹⁶⁾ Tenkrát totiž poručníci předali statek Linhartovy jeho dvěma dosud nezletilým synům, Lacku Ojřovi a Albrechtovi do vlastnictví, údajně nedílně. Dosud ho totiž spravovali sami, patrně ne příliš dobře, poněvadž s nimi probí-

Obr. 9: Linhartovy, válcová věž, detail, převrštění renesančního nápisu kolem roku 1600 (foto archiv NPÚ, územní odborné pracoviště v Ostravě).

halo i soudní jednání. Oba bratři získali tedy jediné sídlo v Linhartovech a spolu s nimi v něm žily i jejich sestry Magdalena a Anna. Zdá se být málo pravděpodobné, že by během deseti či dvanácti let starou tvrz, v níž jistě bydleli, zbořili, postavili rychle novou, omítli, obílili a krátce poté už pokračovali v další činnosti, jakou byla sgrafitová výzdoba, k níž se následně vrátíme. Lacek získal teprve v roce 1562, nedlouho před svou smrtí, ves Oldřišov s nevelkou tvrzí, dalším použitelným sídlem. Také tyto skutečnosti nás utvrzují v názoru, že linhartovská tvrz (jak se dosud v pramenech uváděla), stála už v ranějším věku těchto čtyř sourozenců.

V roce 1566 však bezdětný Lacek Ojír, nejvyšší sudí knížectví opavského, zemřel. Poněvadž mladší bratr Albrecht jej předešel o dva roky a zůstaly tu dvě sestry, které nebyly „věnným způsobem dosud vybyty“, vyhotovil Lacek před smrtí v jejich prospěch poručenství. Pamatoval však i na nezletilé neterě (dcery jeho sestry Magdaleny) a zvláště na manželku Mandalenu, rozenou Rotnberkovou z Ketře a Drslavi.¹⁷⁾ V textu uvedl: „manželce mé milé, poručím, aby jí /.../ dáno /.../ A nad to vejš poručím, aby manželka má do roku na Linhartovách býti a pokoje své míti mohla, též jídlem a pitím, jakž na stav její náleží, opatřena aby byla“. Zůstavitel pamatoval i na případ, že kdyby místo hotovosti pět tisíc pět set zlatých manželka chtěla raději část statku, mělo jí být vyhověno.

Z testamentu je zřejmé, že linhartovský zámek v té době stál, byl obyvatelný a rozhodně tu právě neprobíhala stěžejní stavební činnost, která by pohodlnému bydlení bránila. Zůstaly však, což není zanedbatelné, nějaké dluhy. Proto sestry prodaly Oldřišov a ovdovělá Magdalena se podruhé provdala za jeho nového majitele, Jiřího Bernarta Tvorkovského z Kravař. Po smrti svého bratra, kterým vy-

mřela v mužské linii linhartovská větev Fulštejnů, bydlela pak s rodinou na rozlehlých Linhartovech.

Dnes už neexistující letopočet na věži s iniciálami „1564 HGLF“⁽¹⁸⁾ ve sgrafitu může být interpretován také jako „Herr (an) Geppersdorf Latzko (von) Füllstein“. Pokud je tomu tak, pak dokládá, že nejspíše z popudu Lackova byl zámek zdoben sgrafitovými malbami. Brněnští památkáři, stejně jako už dříve E. W. Braun, našli jiný letopočet, totiž 1578.¹⁹⁾ Dosud se často uváděl jako datum post quem vzniku sgrafita. Za přijatelnější považujeme však verzi, že měl spíše připomínat majetkové vyrovnání z toho roku mezi dcerami Magdaleny (†1578), na jehož základě získala Linhartovy nejstarší z nich, Kateřina Kravařská ze Šlevic. Kateřina se ovšem už v roce 1577 provdala za Václava Haugvice a nyní „přijala manžela svého milého na tvrz a ves Lenhartové, s pivovarem, dvorem,

městečko Opavici...“ Do zemských desk opavských byl zápis vložen 6. dubna 1578.²⁰⁾ A tak někteří autoři, jak už řečeno, považují právě Václava Haugvice za stavebníka zámku.

Dobu Lackovu, nebo spíš Magdaleny a jejího manžela, připomínají dvě heraldická znamení, odkrytá nad renesančním, dnes už zazděným portálem pro pěší, kterým se vcházelo do bývalé vstupní síně ve východním křídle. Tři fulštejnské meče, vyryté ve sgrafitové omítce z jeho levé strany, mohly náležet Lackovi nebo Magdaleně, kravařská střelka na pravé straně jejímu druhému manželovi, Jiřímu Bernartu Tvorkovskému z Kravař, za něhož se provdala asi roku 1562. Poněvadž jsou to erby samostatné a protože nejsou na nich možná dodrženy heraldické strany, není jednotný jejich výklad.²¹⁾ Připomínají však bezpochyby dobu před rokem 1566, kdy na zámku žila Magdalena i její bratr Lacek Ojír a pracovali tady sgrafitáři. Na věži byl patrně ještě další erb fulštejnský, ale i nějaké neznámé nápisy a letopočty. Jeden rozsáhlý text, psaný frakturou, dosud zčásti uchovaný, byl už při barokizaci zámku poškozen k nečitelnosti.

Lze proto uvést, že nejpozději ve zmíněném roce 1564 začali sgrafitáři nanášet tmavou, šedou až černou vrstvu na původní bílenou omítku,²²⁾ kterou na závěr pokryli opět vrstvou vápenného nátěru. Do něho pak ryli nejrozmanitější motivy. Kromě psaniček doplněných rozetami, edikulami s bohatě zdobenými sloupy, šachovnicemi, akanty a jinými ozdobnými vzory na rozlehlých plochách, zaplnili většinu nik především figurami. V těch, které byly odkryty v létě 2003 na severní stěně, vyobrazili renesanční panstvo, převážně muže oděné do šatů typických pro dobu před polovinou 16. století. Pověštinou mají šuby, jediný muž je v kabátci typu faltrok, rukávce má prostříhané, jiný v krátkém kabátci s prodlouženými šosy. Jejich hlavy s účesy ty-

pu kolbe jsou pokryty spíše menšími barety, mnohde však jsou hlavy už značně poškozené. Šat šlechtičny doplňuje také baret. Tuto neúplně zdokumentovanou „kostýmovou přehlídku“ narušuje antikizující motiv Smrt Lukrécie. Autor ženu pojal tradičně jako akt ve chvíli, kdy opásána pouze šálem, použila sebevražednou dýku. Na samém konci řady je zobrazena nádoba s uchy ve tvaru hádků, ze které vyrůstají úponky vinné révy s hrozny. Poněkud rustikální pojetí části postav, rukopis, kresba i jejich proporce hovoří o méně zdatném figuralistovi, který se na práci podílel. Připomeňme si však dobovou oblibu vyobrazování stavebníků na fasádách obydlí, ale i na malovaných stropěch. Proto můžeme považovat manželský pár, zobrazený v nikách npravo nad balkónovými dveřmi za stavebníka, zřejmě tedy Ojře z Fulštejna s manželkou Bohunkou.

Na východním průčelí byly niky otevřeny v roce 1990.²³⁾ Jediný muž tam zobrazený v renesančním oděvu má mohutnou široce řasenou šubu, plundry ke kolenům i punčochy, horní partie těla včetně hlavy byla však zničena. Těsný živůtek jeho partnerky doplňuje široká, nabíraná sukně, nařasené rukávy jsou staženy pod rameny do balónků a znovu pak na předloktí u vysoké manžety. Nabrané sedlo šatů přechází do vrapovaného límce. Typologická shoda tváří některých žen, vyskytujících se i na jiných místech, dovoluje tyto postavy přisoudit jedinému autorovi. Obdobná je kresba očí, nosů i rtů, doprovázená všude jemnou šrafurou. V dalších nikách východního průčelí, právě tak jako na vnitřním nádvoří se nacházejí také figurální náměty. Jejich výklad a rozmanité vzory nutno hledat v oblasti symboliky, ikonografie či historické literatury. Nechybí proto ani oblíbení kejklíři, event. blázni. Stejně tak i na nádvoří,

Obr. 10: Linhartovy, nádvoří zámku po restaurování, stav v roce 1991 (foto NPÚ v Ostravě).

Obr. 11: Linhartovy, nádvoří zámku, stav v roce 1970 (foto archiv NPÚ, územní odborné pracoviště v Ostravě).

kde na obrazech rozvinutých šířkově je vedle panstva zpodobeno i služebnictvo.

Do kategorie oblíbené symboliky patří i motiv slunce, který se jako jediný zachoval celistvý v terčíku vlysu na západní stěně. Snad dále pokračoval vítr či měsíc, nejpravděpodobněji ale hvězdná znamení zvěrokruhu, související s poutí slunce během plynoucího roku. Po plochách stěn zřejmě byly rozmístěny i drobné, dnes už neexistující motivy, jak napovídá obrázek domku na dosud nerestaurované jižní stěně. Sgrafito si jako celek přirozeně zaslouží samostatnou pozornost. Renesanční kruhové terče, klasické vlašské elementy, často používané na architektuře už Brunelleschim a jeho školou, postupně mimo Florencii i v Benátkách, Piacenze atd., v našem Slezsku ani v přilehlé části Moravy nenalezly patrně velkou odezvu.

Stavební zásahy uskutečněné v průběhu deseti let, které Vác-

Obr. 12: Linhartovy, interiér v jižním křídle zámku, stav v roce 1970 (foto archiv NPÚ, územní odborné pracoviště v Ostravě).

lav Haugvic v Linhartovech prožil (†1588), nejsou doloženy ani písemnými prameny, ani jinými nálezy, jakými jsou výše popsané heraldické znaky. Nemohl proto stát při zrodu sgrafita, natož zámku. Teprve záznam z roku 1619²⁴⁾ potvrzuje, že jeho syn, Karel Haugvic (†1635), se postaral o nadstavbu tzv. „staré věže“, a to z kamene, který možná získali při prohloubení vinného sklepa do skály v parku. Zdá se být blízké pravdě, že právě tato věž, která nám při bádání působí vážné komplikace, pocházela z původní tvrze. Na tomto místě však můžeme uvést, že teprve Karlovým stavebním počinem bylo skončeno celá desetiletí trvající budování elegantního renesančního zámku, který se nám, žel, neuchoval v původní podobě.

O přímém napadení zámku vojskem v průběhu následující třicetileté války historikové důvěryhodné informace nepodávají. Přesto však z písemných pramenů víme, že zpusťována a téměř vysídlena byla vesnice a v zuboženém stavu se nacházel zámek, na kterém se majitelé téměř nezdržovali. V roce 1646 zemský sněm opavský s jistou nadšátkou konstatoval, že „na statku lenhartovském a hošťalkovském živého člověka není“.²⁵⁾

Vezmeme-li v úvahu tehdejší špatnou finanční situaci Haugviců, snadněji porozumíme postavení, v jakém se ocitl další držitel panství, osmnáctiletý zadlužený Ladislav Alois Haugvic, když 16. září 1658 zdejší majetek odprodal solventnímu Karlu Maxmiliánu Sedlnickému.²⁶⁾ Ten mohl zahájit nejenom nejdůležitější záchranné či zabezpečovací práce, ale navíc přistoupit i k úpravě některých společenských místností.

Písemné materiály jsou pro tuto epochu opět skoupé. Ze záznamů v ojediněle dochované účetní knize a zlomcích dokladů z let 1664–1665²⁷⁾ vyplývá, že se ve větším rozsahu opravovala střecha, která byla po dlouhé válce jistě zanedbaná. Na zatírané omítce v místnosti druhého patra byly odkryty poblíž věže i ve věži samotné četné německé nápisy, kresby apod., psané rudkou nebo černou tužkou. Kromě podpisů řemeslníků (někdy jsou to však pouze křížky), je tu letopočet 1662 a jiný 1666, který je navíc umístěn přímo pod erbem s hraběcí korunkou, se štítem už nečitelným. Patřil jistě druhé manželce Karla Maxmiliána Sedlnického, Františce Terezii, hraběnky z Thurnu a Valsassiny, s níž se v předešlém roce oženil. Kromě toho jsou tu i četné naivní, nejspíše dětské kresby, také však hry, patrně i zvěrokruh. Zlomek textu napsaného frakturou – „Mensch solt du nicht...“ – pochází zřejmě z ruky renesančního písmomalíře, autora poškozeného rozměrného textu na věži. Jiná věta „Dieser

...zubauen und...“ zůstala také v torzu a o jejím pokračování můžeme pouze spekulovat.

Zřejmě se už tenkrát na zámku pilně pracovalo, což dokládá i pamětní spis z roku 1672.²⁸⁾ Kromě opravy tehdy už zchátralé „čtyřrohé“ věže, byl v té době objekt kotvami stažen a zřízena v něm „pěkně vyzdobená zámecká kaple s oltářem sv. Hyacinta“. Zároveň v tomtéž roce došlo k rozdělení sýpky na půdě (3. nadzemním podlaží) pomocí dřevěných příček, čímž vznikly „horní světnice a komory“. Zápis však pomáhá datovat i další stavební zásah, který se týkal přinejmenším částečné změny úrovně pater, totiž zvýšení piana nobile na úkor posledního podlaží. Další záznam sděluje, že v tomto roce byly zhotoveny vzácné štukatury, bezesporu už ve zvýšeném prvním patře. Ty zde existovaly ještě v první polovině 20. století, a to ve východním křídle, ne však v kapli v přízemí. Dnes je připomíná pouze několik málo fotografií, na nichž jsou subtilní akantové rozviliny, vázy s květinami a medailony s profily hlav římských básníků či císařů.

Po smrti Karla Maxmiliána Sedlnického v roce 1678²⁹⁾ se ujal linhartovského panství jeho již plnoletý syn Karel Julius (1653–1731), jehož životní kariéra strmě stoupala. Zprvu c. k. podplukovník a zemský soudce opavského vodství, později i opavský hejtman, byl v roce 1689 povýšen do funkce císařského komorníka a v roce 1695 do stavu říšských hrabat. O rok později se navíc stal vyslancem u královského dvora Jana Sobieského ve Varšavě. Podle záznamu z makovice věže, uloženého do ní v roce 1702,³⁰⁾ působil také jako „skutečný tajný rada“ knížectví svídnického

a javorského a správce tří dolnoslezských knížectví, lehnického, břežského a volovského. K Dolnímu Slezsku měl pak blízký vztah zprostředkovaně i přes manželku Kazimíru, rozenou z Odřivousu.

Karel Julius Sedlnický se rozhodl vzhledem ke svému postavení a zastávaným úřadům učinit linhartovský zámek co nejpočetnějším a reprezentačním, čímž navázal na činnost svého otce. Přestavbu jen z části dokládají pololetní účty, torzovitě zachované z let 1694–1701.³¹⁾ Z nich je zřejmé, že stavbu řídil krnovský městský stavitel Šebestián Hohenadel, a to do roku 1697, kdy zemřel. Uváděn byl vždy jako „*Mauermeister*“, nicméně podrobnější specifikace prací ze zápisů nevyplývá. Pokračovalo se ale v pokrývání střechy šindelem, k jejímuž nátěru sloužila zakoupená červená barva a lněný olej. Na rákosové stropy se zakupovaly cvočky a dráty, platilo se za vápno, cihly, zcela ojediněle za okenní rám a zasklení sklenářům, rovněž za práci kovářům. To znamená, že rozměrná barokní okna musela být probourána už v minulých letech, stejně jako dveřní otvory atd. Nyní však bylo zapláceno tesařům i za bednění zámeckých chodeb prkny. K jakému účelu mělo sloužit, není zřejmé. Méně pravděpodobná se zdá být oprava dřevěných pavlačí, spíše se můžeme klonit k názoru, že se připravovalo zaklenutí arkád. Enfilády však zůstaly i nadále. V tom roce byly zapláceny také tesařské a jiné práce ve vinném, dodnes existujícím rozměrném sklepe v parku.

Ve 2. polovině roku 1695 byla vyúčtována značná doávka vápna a sádry, čímž je doložena barokizace fasád. Sádra byla přidávána do štuky pilastrových hlavic a dalších ozdob. Cihly byly zapotřebí na pilastry, frontony a parapetní výplně, případně i na klenutí arkád. Nakupovaly se jich „*celé pece*“. Údaj o zhotovení dveří v „*kulaté světnici u schodů*“ je jediným dokladem existence dalšího schodiště, zřejmě ještě renesančního, situovaného v severozápadním nároží.

V následujícím roce 1696 dostal Šebestián Hohenadel mimořádný doplatek „*zur völligen Ausbawung der bedingten Arbeith, abermahl zubesetzt worden*“, tedy k úplnému dokončení smluvních prací. Z toho je patrné, že si stavebník jeho práce velmi vážil.

Pan Sedlnický zároveň pokračoval i v malířské výzdobě interiéru. Fiktivní krajiny ovládly v některých místnostech celé plochy stěn i úzké špalety oken. Náměty letní, podzimní i zimní, hluboké prostory, mnohde s vysokými kmeny stromů a často propletenými větvemi, jsou dílem rutinnovaného krajináře. K dispozici měl bezpochyby soudobé

Obr. 13: Linhartovy, pohled do bývalé kaple v severovýchodním nároží zámku, stav v roce 1970 (archiv NPÚ, územní odborné pracoviště v Ostravě).

grafické předlohy. Inspirován jimi připojil občas tu a tam i venkovská stavení, nikdy však figurální stafáže. Ve druhém patře tvoří malířskou výzdobu i dekorativní akantové arabesky; je tedy zřejmé, že byl přizván i malíř – dekorativista. Výzdoba se nalézá v obou patrech, provedená je na dvou typech barokních omítek, případně na omítce renesanční. Zatímco v piano nobile je nová omítka jemná, světle šedá, na povrchu hlazená, pod akanty byla použita jiná, hrubší, strukturální.

V čem se barokní přestavba, uskutečněná oběma Sedlnickými, dotkla renesanční tvrze, do jaké podoby byla k roku 1702 proměněna? Především už měla uzavřený půdorys s dvorem, zděné arkády s pilíři, v patrech se stlačenými oblouky. V jihovýchodním nároží, v místech zbořené kulaté věže, přibyla v každém podlaží jedna nová místnost. O ty se prodloužilo východní křídlo. Barokní schodiště vzniklo v proluce na místě bývalého vjezdu v křídle jižním, v sousedství stále existujícího strmého schodiště staršího, které nadále používalo služebnictvo. Zanikly také případné atiky na dvou křídlech a věži, nejspíše byla snížena i vysoká renesanční střecha. Všechny fasády byly nově omítnuty hrubší šedou omítkou. Dosavadní kordonová římsa i nadále obepínala vnější plášť, byla však nově přemodelovaná do zhraněné formy a jako taková oddělila přízemí členěné nízkou rustikou od obou dalších pater. Ta propojily pilastry, které pokračovaly i nad hlavicemi až do podstřešní římsy. Jejich základnu vytvořily zrcadlově rámované postamenty s vpadlou výplní na čelních stranách. Štukové korintské hlavice s dvěma řadami subtilních akantů doplnily trojice závitnic

Obr. 14: Linhartovy, erbovní znamení pánů z Fulštejna, odkryto na západní stěně, na arkádách – 3. nadzemní podlaží (foto L. Dědková).

Obr. 15: Linhartovy, sgrafito v otevřené nise na východní stěně, zpětně zazděno v roce 1990 (foto A. Rozehnal).

s vloženými drobnými jablky. Vlys hlavní římsy protnul pilastry a každé takto vzniklé pole vyplnily štukové akanty. Okna v přízemí záramovaly štukové šambrány s etruskými uchy. Jejich vodorovné nadokenní římsy přilehly až k římsě kordonové, na kterou dosedly parapetní rámy vysokých oken piana nobile, zdobené ovocnými festony a akanty s ovocem. Nadokenní frontony s vysokým středovým půlobloukem zastřešily štukové busty antických a renesančních osobností v dobových kostýmech, osazené na ankonách s obráceným akantem ve střední části. Nízká obdélná okna v posledním patře jednoduše záramovaly šambrány doplněné opět uchy. Nevýrazná zůstala sklepní okna.

Obě věže byly zastřešené, patrně už stlačenými cibulemi. K narušení pravidelného rytmu jednotlivých travé do-

šlo na jižní fasádě, kde byly vsunuty mezi obě čtveřice asymetrických okenních os párové pilastry. Východní průčelí s devíti okenními osami a vstupním portálem uprostřed získalo kromě soliterních pilastrů také dva páry pilastrů sdružených, zdůrazňujících nároží. Pravidelný rytmus byl narušen i na západní stěně, ve které byl zřejmě umístěn východ do zahrady už v renesanci. Sdružená renesanční okna, prolomená v obou patrech, barokní projektant akceptoval. Musel však, s ohledem na upravenou výšku stropů a pilastry vyměřená travé, probourat nová

okna, která byla opět sdružená. Poslední travé u jihozápadního nároží je úzké, bez oken, pouze rámované samotnými pilastry. Válcová věž přepisuje vertikální i horizontální členění sousedních fasád včetně hlavních říms. Také zde nové okenní otvory nahradily renesanční okna.

Zámek měl v té době zřejmě tři vstupy, severní, zakreslený na Wernerově vedutě před polovinou 18. století,³²⁾ západní a východní. Pokud jde o barevnost fasády, tvořila ji obvyklá běloba s okrem.

Modelace hlavic pilastrů i frontonů byla dílem více rukou a po technologické stránce se, dle běžného zvyku, využíval sekundárně veškerý dostupný stavební materiál. Do hlavic se také přidávala sádra i dřevěné uhlí. Pokud jde o nádvoří, nutno uvést, že jak tektonické členění, tak i tvarosloví štukových hlavic se liší od vnějších fasád. Jsou jednodušší, akanty mají jinak tvarované, prozrazují jinou dílnu. Nelze proto vyloučit, že arkády vznikly v poněkud jiném časovém horizontu.

Pro tuto, celá léta trvající barokní adaptaci, jsme nuceni oželeť vzácně působivý renesanční exteriér zámku a smířit se s jeho proměnou v sídlo barokní. Pravdou je, že i barokní tvář, dodaná linhartovskému zámku oběma Sedlnickými, je dostatečně kvalitní a stojí za pozornost.

Zájem o vyřešení autorství projektu vedl některé badatele³³⁾ k tvrzení, že jde o dílo významných architektů (případně jejich epigonů), jakými byli Johann Lucas von Hildebrandt, Domenico Carlone či Canevale (E. W. Braun) nebo Johann Bernard Fischer z Erlachu (F. Spurný, M. Plaček). H. Heinz autora nezmiňuje, upozorňuje pouze na souvislosti s architekturou římských paláců Righeti a Bonaparte, Bohumír Indra uvažoval jen o autorství krnovského Hohenadla. Některá díla Hildebrandtova, byť mnohem kvalitnější (vídeňský palác Daun-Kinských nebo Schwarzenberků), by zde vzorem mohla být, nicméně jsou mladší. Taktéž Fischerův zahradní palác Trautsonů je mladší, podobně jako už neexistující brněnský palác Dubských. Kupodivu nikdo neuvažoval o vlivu J. B. Matheye, který projektoval arcibiskupský palác v Praze (1675–1679), jiné stavby na Moravě, ale také klášter křižovníků ve Vratislavi atd.

Pokud jde o fasády, jsou pro autora příznačné dvě polohy. Jedna je lineární, takřka grafická, a jsou pro ni typické nízké prvky, rustika, vysoké pilastry, římsy a vlys. Jejich úlo-

ha spočívá v rytmickém členění, doslova rámování do obdélných ploch, do kterých jsou komponovány, a to ve velké míře, dekorativní prvky. Zatímco tedy první poloha je plošná, druhá je výrazně plastická. Patří do ní frontony, busty a dílem i výplně parapetů včetně podokenních říms a podobně.

Počátek starších vlivů musíme hledat už v italské renesanci. Tam, kde se objevoval vysoký pilastrový řád, vysoká okna kombinovaná s nízkými polopatrovými a zdobená frontony. Také ale s antikizujícími bustami, které právě italská renesance znovu objevila, když našla inspiraci na antických vilách a knihovnách. Odtud je přebíralo i baroko, nicméně na severovýchodní Moravě a v českém Slezsku se busty na fasádě uchovaly pouze v Linhartovech.

V souvislosti se stavbou si připomeňme vztahy Karla Julia Sedlnického k jiným místům. Víme, že vlastnil rezidenční dům v Opavě, kde se posléze stal zemským hejtnem. Od roku 1683 zesílily také jeho vztahy k pruskému Slezsku a od roku 1689 i k Vídni.

V neúplně dochovaných účtech není však uvedena žádná položka za vypracování projektu, musel tedy být narysován v době, pro niž scházejí účetní doklady, tzn. někdy před rokem 1694. S přihlédnutím k rozsahu a charakteru stavebních zásahů můžeme zcela vážně přemýšlet o tvůrci, kterého si stavebník nepřivedl zdaleka, ač by se to vzhledem k jeho vztahu k císařské Vídni dalo připustit. Architekturu slezskou měl jistě zažitou. Ta, ač silně ovlivněna profánními stavbami českými, byla v posledním dvacetiletí 17. století zasažena mimo jiné také vlivem J. B. Matheye, a to plošností jeho lisén či pilastrů, jejich vertikálností, následným přetnutím vlysu i podstřešními římsami, čímž se dosáhlo orámování polí s výraznými frontony, často zdobenými štukaturami. Obliba štuků na fasádě i v interiérech převládla ve Slezsku na přelomu 17. a 18. století nad dynamismem příznačným pro mnoho českých a moravských staveb, nad oblibou masivních sloupů a zvlněných stěn.

Tato charakteristika může být směle použita také pro posouzení barokní přestavby linhartovského zámku. Nepřehlédnutelná je skutečnost, že renesanční dispozici stavitel nepřehodnotil, pokud ovšem pomineme dostavbu v jihozápadní části. Takové zjednodušené řešení by stěží navrhl architekt pohybující se na císařském dvoře. Stejně tak i schodiště, zcela jednoduše zalamované, bez dynamických efektů, bez zdobné balustrády a jiné dekorativní výzdoby. To vše hovoří pro poučeného architekta, který znal sice významné stavby ve Vídni, ale hlavně ve Slezsku. Víme ostatně, že do Polska přicházeli stavitelé z daleké Itálie (například C. Rossi nebo A. Porta), ale také z Opavska.

Velmi dobře se tam uplatnil a významné zakázky získal opavský Hans Fröhlich, který se narodil v roce 1650 v Opa-

Obr. 16: Linhartovy, sgraffito odkryté v interiéru ve východním křídle, 3. nadzemní podlaží. Stav v roce 2003 (foto L. Dědková).

vě a jako projektant zaujal už ve svých 32 letech. Zemřel jednáctiřetiletý a pochován byl jako stavitel u opavských minoritů.³⁴⁾ Ve svém rodném městě navrhoval údajně jak paláce, tak i církevní objekty, rovněž tak v knížectví krnovském. Archivně mají být doloženy pouze některé. U nás je, kromě lakonických slovníkových údajů, znám spíše z textů zahraničních badatelů, zaměřených na vývoj barokní architektury v polském Slezsku. Ti věnovali Fröhlichovi větší pozornost; při hodnocení jeho projektů se objevil názor, že prezentoval „italsko-český styl“.³⁵⁾

V letech 1682–1690 mu byla svěřena stavba kláštera v Čarnovonsech a ve stejné době se podle jeho projektu stavěl rozměrný premonstrátský komplex ve Vratislavi a tamtéž i klášter sv. Vincence. Porovnáme-li některé detaily, které si Fröhlich oblíbil na uvedených třech objektech, jisté podobnosti s Linhartovy můžeme spatřit. Náleží sem i jednoduchá dvouramenná schodiště umístovaná v blízkosti nároží. Co se týče architektonických prvků, jejich skladby a využití, shledáváme u něj oblibu v implantování štukových akantů i girland ať už do vlysů, do frontonů i parapetních rámců, či podstřešních říms. Jisté analogie shledáme i v modelaci hlavic a přecházení pilastrů nad hlavicemi do vlysů, které také dělil na jednotlivá pole. Naopak jeho pilastry vyrůstají z nízkých podstavců přímo nad terénem a římsy oděluje každé patro, což je tradiční, byť italizující kompoziční schéma, typické pro stavby vzniklé tenkrát v pruském Slezsku. Nikoliv však pro zámek v Linhartovech.

Známa je také spolupráce stavitele Fröhliche s italským štukatérem (žijícím rovněž v Opavě) Giovannim Signou,³⁶⁾ který snad patřil do širší rodiny štukatéřů s příjmením Signo, působících na území dnešního polského Slezska. On sám je autorem štukové výzdoby obou Fröhlichových premonstrátských refektářů, ve Vratislavi i v Čarnovonsích, kde klenbu zaplnil především vysokými štukovými akanty a květinami. Drobná ukázka jeho tvorby je k vidění i v kostele v Tvorkově, ležícím na polské straně nedaleko Linhartov.

Obr. 17: Linhartovy, sgrafito odkryté na arkádách, severní křídlo. Stav v roce 1980 (archiv NPÚ, územní odborné pracoviště v Ostravě).

Obr. 18: Linhartovy, sgrafito na severní fasádě, odkryté a zpětně zazděné v roce 2003 (foto G. Čočková).

Galerii typicky italských bust a o řádku let dříve vytvořenou vynikající, subtilní výzdobu stropů v Linhartovech, považujeme za díla štukatérů, kteří byli obeznámeni s římským nebo se severoitalským štukatérským uměním z autopsie, nikoliv jen z grafických předloh. Zdá se být velmi lákavé přičknout spoluúčast právě Giovannimu Signovi, případně i jeho příbuzným. Stejně tak můžeme jenom poukázat na podobnost přestavby zámku s projekty Fröhlichovými. Dostatek komparačních materiálů hmotných nebo písemných, které by autorství této dvojice potvrdily, k dispozici nemáme. Víme pouze, že se těšili přízni stavebníků v široké oblasti, a proto můžeme uvažovat také o jejich spolupráci s Karlem Maxmiliánem Sedlnickým. Pokud jde o Hohenadla, neznáme důvody, které by ho jako projektujícího stavitele vyloučily, nebo naopak doložily. Jiní, opavští stavitelé, se kterými Hohenadel prokazatelně spolupracoval, jako byl

Georg Hausrucker nebo bratři Hans a Jordan Zellerové, nepřicházejí v úvahu. Propojenost barokní přestavby zámku v Linhartovech s místními autory je věrohodná, právě tak jako její návaznost na slezsko-polskou architekturu z konce 17. století. Ostatně Krnovsko mělo vždycky silný vztah k tomuto území.

Karel Julius Sedlnický se po své padesátce věnoval spíše hospodaření a péči o linhartovské sídlo, také však o zámecký park, který budoval ve francouzském stylu.

Dne 4. června 1730 dal na Linhartovech sepsat svou poslední vůli,³⁷⁾ zemřel 6. ledna 1731. Dědicem zdejšího panství ustanovil svého nejmladšího syna Karla Josefa Hyacinta.

O aktivitách z posledních let jeho života nás prameny neinformují, k dispozici je pouze zlomek účtů z roku 1730.³⁸⁾ Tenkrát byl upraven pokoj pro mladého hraběte Františka Ignáce a některé úřední místnosti. Postaven byl cihlový most přes vodní příkop, na povrchu vydlážděný kameny, také však balkon nad ním. Zanesena jsou i vydání za opravu šindelových střech. Kromě toho se obnovoval spádový vodovod a pravidelně jeho dřevěné potrubí. Dále je zmíněna „pomerančová zahrada“, tj. oranžerie, dnes ležící na polské straně parku, u které byly nově zhotoveny „ozdobné kůly“. V účtech je zanesen i výdaj za opravu dřevěných schodů, další náklady se už týkaly velkého skleníku a hospodářských prostor.

Stav zámku ve čtyřicátých letech 18. století je doložen na jediném dochovaném ikonografickém pramenu, kterým je schematicky provedená, již zmíněná veduta F. B. Wernera. Pomineme-li chybějící členění fasád a balkónu, pak zcela mylné je zakreslení dvou tehdejších věží. Hlavním průčelím byla v té době strana severní, na kterou je pořízen záběr.

Okrouhlou věž v jejím pravém nároží kreslíř zcela vynechal, zatímco při jihozápadním nároží zakreslil věž, jak se zdá, vícehrannou. Hranolovou věž umístil do dvorní části východního křídla. Vzhledem k těmto nepřesnostem nemůžeme ani její situování považovat za směrodatné. Věrohodnější je zakreslení hospodářských budov před východní křídlo zámku i příjezd k němu. Je pravděpodobné, že ze západního křídla se už tenkrát vycházelo do ovocné zahrady, což Werner nezakreslil. V rozporu se skutečností ostatně rozmístil také okna v tomto křídle. Cesta od Krnova zatím ještě probíhala po protějším, dnes polském břehu řeky Opavice.

Nový pán na Linhartovech, Karel Josef Hyacint Odřivous Sedlnický, hrabě z Choltic (1703–1761) začal postupně také získávat významné úřady, především v Polsku, kde ponejvíce pobýval. Mezitím proběhly války slezské, jejichž důsledkem byla nová státní hranice směřující od městečka Opavice po Krnov. Zpočátku se zdálo, že pruský diktát se neuskuteční, avšak po válce sedmileté (roku 1763) se zmíněná hranice definitivně vytýčila. Na pruské straně pak zůstala větší část pozemků Sedlnických a hraniční řeka oddělila také část tamního parku s oranžérií. Sedlničtí však i nadále po míru vratislavském ukládali své mrtvé do kostela v dnešní polské Opavici, ke kterému měli už jejich fullestnější předchůdci patronátní právo a také obhospodařovali všechen svůj majetek na tehdejší pruském území.

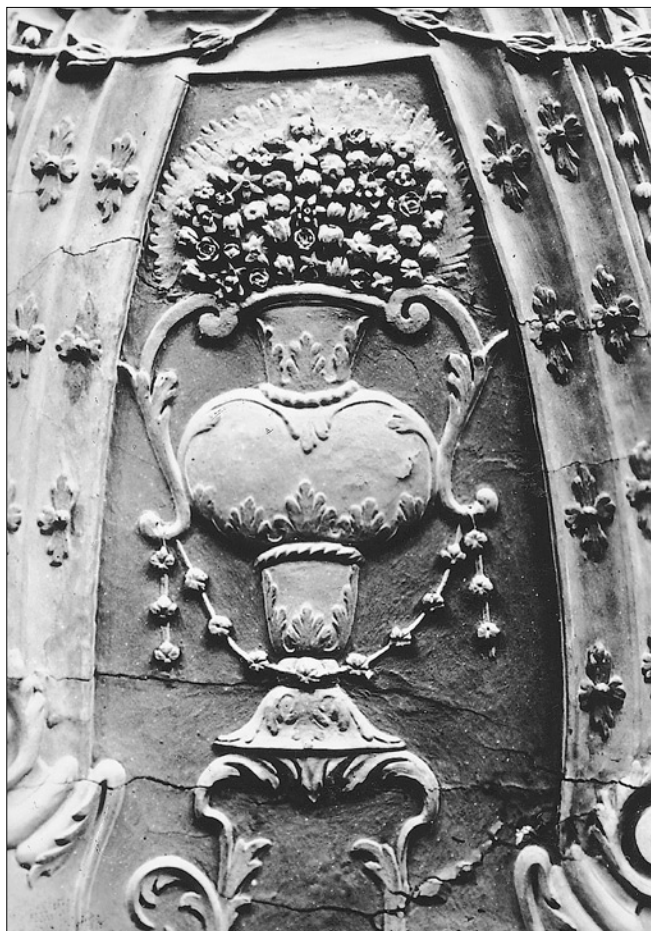
Další pamětní list z makovice věže je z 6. srpna 1764.³⁹⁾ Poněvadž Karel Josef Hyacint před třemi lety zemřel jako bezdětný, spravoval Linhartovy až do roku 1775 jeho nevlastní bratr Antonín Hyacint, který se stal také poručíkem nezletilého synovce Josefa Benedikta. Ve zmíněném roce 1764 se postaral o opravu zámecké budovy, mimo jiné poškozené před dvanácti lety vichřicí. Problémy však působily trhliny ve zdivu, které už dosáhly takového stupně, že budova musela být ukotvena táhly a stažena pásovinou. Zvláště je uvedena okrouhlá věž, sepnutá tenkrát třemi železnými obručemi. Také jihozápadní nároží muselo být obdobným způsobem staticky zajištěno, pásovina je dosud uchována pod kordonovou římsou.

Josefu Benediktovi bylo panství připsáno v roce 1762, majetkem však mohl disponovat teprve po dosažení plnoletosti v roce 1775. Toho roku zemřel ostatně jeho poručník, strýc Antonín.

O vzhledu zámku i okolí počátkem 19. století máme už informace, byť strohé, z literatury. Například oba slezští topografové, R. Kneifel i F. Ens⁴⁰⁾ obdivovali velikost zámku s jeho knihovnou, Ens také rozsáhlý park.

Josef Benedikt Sedlnický, podobně jako jeho předkové, zastával významné úřady. Byl vzdělaný a uměnímilovný. Zřejmě po vzoru některých šlechtických sousedů si vydržoval zámeckou kapelu a ze zdejšího sídla vytvořil centrum hudebního života.⁴¹⁾

Nemalé byly i stavební aktivity spojené s jeho jménem, nicméně ani ty nejsou doloženy písemnými dokumenty. Podle vžitých pravidel je alespoň zčásti připomínají dochované alianční znaky, a to na dvou zámeckých štukových portálech, které dal pořídit. Oba náleží hraběti a jeho manželce Josefě, rozené Haugvicové, se kterou se oženil, sotva dosáhl plnoletosti. Pokud jde o jejich časové určení, vztahují se k období mezi lety 1775 až 1809. Jeden završuje portál do kaple (z místnosti za ním vedly schody do patra a do

Obr. 19: Linhartovy, interiér zámku, štuková výzdoba stropu, datovaná roku 1672 (foto archiv NPÚ, územní odborné pracoviště v Ostravě).

sklepa) v severovýchodním nároží a dokládá její výraznou přestavbu. Sedlnický ji dal nově zaklenout pruskou klenbou a vyzdobit freskovou malbou v době, kdy už (na přelomu 70. a 80. let) freskařství v této oblasti skomíralo. Stěny pokryl umělý mramor. V těsném sousedství kaple, v severním křídle, vznikla přepažením místnosti kaplanka.⁴²⁾

Další alianční znak je rovněž z pozdního 18. století, také on tvoří součást klasicistního portálu. Ten byl vestavěn do vnější západní zdi a vcházelo se jím do zahrady. Zateplení objektu vložení tzv. „zimních oken“ do lince fasády, tj. klasicistních křídel, lze patrně přiřknout rovněž tomuto majiteli.

Tehdy už téměř osmdesát let stará interiérová výmalba, především reprezentační prostor, byla zřejmě zašlá a vzhledem k dobovému barevnému citění navíc příliš tmavá. Mnohde mohla už být i zalícená. Proto se Josef Benedikt zřejmě inspiroval v sousedních Hošťálkovech, když se rozhodl nejméně osm pokojů a sálů nově vymalovat. Souvislosti jsou tu patrné, ačkoliv zámek v Hošťálkovech byl vyzdoben asi o deset let dříve.

Do zrcadlových rámců, někde ještě rokokových, jinde už spíše klasicistních, vsadil malíř rozměrné romantické, antikizující krajiny, jinde selankovité figurální scénérie, ale také mariny provedené technikou al secco na vápenném podkladě. Jen v prostorné nárožní knihovně, kde byly zřejmě stěny obestavěny skříněmi, zůstalo místo k malířské dekoraci pouze v okenních špaletách. Fiktivní portréty antických vzdělanců patřily přirozeně právě do tohoto pro-

Obr. 20 Linhartovy, interiér zámku, západní křídlo, 3. nadzemní podlaží. Nástěnná malba z konce 17. stol., stav v roce 2003 (foto L. Dědková).

středí. V dobré společnosti se tak sešli Homér, Aristoteles, Seneca, Cicero, Plinius, Sokrates i Ovidius, další jméno je už nečitelné a nárožní severní okno je dnes zcela bez výmalby. Jméno autora maleb zatím není známo, právě tak jako v Hošťálkovech.

Nezodpovězena zůstává i nadále otázka existence hrnaté věže, kterou naposledy zaznamenal F. B. Werner někdy v roce 1746. Poté už se o jejím osudu ničeho nedozvídáme. Teorii, že se nacházela stále ještě v severovýchodním nároží, odporují skutečnosti, že jak interiér, tak exteriér jsou stejně jako jejich okolí raně barokní a potvrzují to i zdejší malty s omítkami. Pokud věž stála jinde, nenaskytají se k jejímu lokalizování za daného stavu potřebné podklady. Na tomto místě proto ponecháme prostor archeologům.

Hrabě Benedikt předal panství svému synu Antonínu Václavu Františkovi, který v Linhartovech příliš nepřebýval. Jeho dědičkou se měla stát dcera Karolina. Ta však zemřela už sedmadvaceti let, dříve než její otec. Provdaná byla za hraběte z Oppersdorfu, s nímž měla syna pokřtěného Hans Carl, a ten se stal dalším majitelem panství. Tak se na zámku usadil nový, v pořadí už pátý rod.

Podobně jako mnozí jeho předkové i on se vepsal do jeho stavební historie a přizpůsobil ho jak své potřebě, tak dobovým módním požadavkům. Barokní portál v severním křídle, který je čitelný ještě na Wernerově vedutě, nahradil dvěma sdruženými vstupy završenými obloukem. Před nimi dal postavit portikus, nesený zděnými pilíři s rustiko-

Obr. 21: Linhartovy, interiér zámku, nástěnná malba (kolem roku 1780) odkrytá a restaurovaná v roce 1974. Místnost v jihovýchodní nároží, 2. nadzemní podlaží, stav v roce 1991 (foto archiv NPÚ, územní odborné pracoviště v Ostravě).

vaným řádem a s arkádovými oblouky. Nad ním vznikla rozměrná terasa, která nahradila předešlý, barokní balkon. Omítky nahrazené v dveřních špaletách a jejich okolí byly opět velmi jemnozrné, utážené, klasicistní, podobné renesančním. Od těch se lišily pouze podílem a strukturou vápna. Nástěnnou malbu, dochovanou jen fragmentárně ve vstupní místnosti, doprovázel vysvětlující nápis, že Hans Oppersdorf dal v roce 1876 místnost vymalovat na památku své matky Karoliny.⁴³⁾ Letopočet do jisté míry datuje také jiné přestavby uskutečněné tímto majitelem. V sousední místnosti byly opět klasicistní omítkou opraveny a dílem přemodelovány klenební štukové hřebínky, v nárožích pod ně osazeny nové antropomorfní konzolky (mužské hlavy s vousy), na kruhových terčích byly namalovány iniciály křesťanských jmen jeho pěti dětí. Dnes jsou čitelná pouze písmena H (Hans), E (Elisabeth), v dalších měla být ještě písmena C (Carl), J (Johanna) a E (Eleonora). Dekorativní výmalba tehdy pokryla klenbu i stěny.

Patrně v této době se změnila i funkce vstupní síně s portálem v západním průčelí zámku. Už se z ní totiž přestalo vycházet do parku, ale na nově postavený balkon, opatřený kovaným klasicistním zábradlím, zdobeným obloučky a prstenci. Místnost byla navíc přepažena tenkou příčkou, za kterou byly spuštěny nové schody do sklepení.

Přístavba zalamované pětiboké schodištní věžice na nádvoří je opatřena na venkovních hranách stejnou bosáží jako zmíněný arkádový portikus. Nebyla proto dílem barokním, jak se někdy uvádí.⁴⁴⁾ Její úzké oválné okenní otvo-

ry korespondují s okenními otvory v dozděných a empírovými okny prosklených obloucích arkád, které připomíná starší, byť skoupá fotodokumentace. I tuto úpravu si tedy bezpochyby vyžádal též majitel, který se postaral i o novou výmalbu některých pokojů.

Další Oppersdorfové na zámku často nepřebývali, a proto k němu zřejmě příliš nepřilnuli. V roce 1892 prodali panství se zámkem, oceněné na 130 000 zl. a vzácné vybavení mimoto na 51 000 zl., krnovskému obchodníku sukrem, Eduardu Wenzelidesovi.⁴⁵⁾ Zámek přestal být sídlem šlechtickým, jako takový však byl i nadále udržován a postupně doplňován novým skvělým nábytkem. Po smrti Eduarda Wenzelidese došlo k dělení majetku (v roce 1907) mezi jeho čtyři děti.

Už v prvním desetiletí 20. století Wenzelidesovi spolupracovali s krnovským rodákem, architektem Leopoldem Bauerem. Zásahy do architektury, které se mu připisují, nebyly ve skutečnosti příliš rozsáhlé. Kromě posunu několika oken a dveří v severozápadním nároží se zřejmě týkaly převážně velmi kvalitní interiérové úpravy těchto místností.⁴⁶⁾ Máme za to, že v této době bylo okno v severním křídle, v přízemní místnosti vedle věže, nahrazeno dveřmi vedoucími na nový, malý balkon, dnes už zrušený. Snad někdy v tu dobu přibyla v nádvoří hranolová přístavba pro sociální zařízení.

V dalších letech byl do zámku zaveden nový vodovod (1915), provedena elektrifikace a zabudováno ústřední topení (plány z let 1900 a 1915).⁴⁷⁾ Prověšenou střechu však pokrývaly stále šindele, které bylo nutné obnovovat a natírat, v této době už karbolinem. Ještě před rokem 1920 byla postavena při západním křídle v nádvoří přízemní chodba s terasou, zatímco původní arkádová chodba byla rozdělena příčkami. K odstranění novostavby došlo ve druhé polovině 20. století. Běžné opravy se v zámku uskutečňovaly dle potřeby, řídil je stavitel Proksch z Albrechtic. V roce 1921 se konala důkladná oprava fasád, na kterou se zakupovalo velké množství vápna, písku, 500 kg sádry, přirozené i fasádní pigmenty. Znovu materiál na střechu, pod níž byly stále ponechány barokní, už prověšené krovy. Hlavní práce spočívaly v obnově pilastrů, hlavic a bust, které byly na věži ve dvou případech nahrazeny faksimilemi z umělého kamene. Vyspraveny, dílem i nově doplněny byly šambrány, stejně jako další štukové ozdoby, také však oba portály. Omítka pro ten účel použitá byla hrubozrnná šedá, se značným množstvím šterku, málo mastná. Barevné pojednání fasád stavělo na kombinaci běloby s okrem, který byl později nahrazen v parterové části tmavším, červenohnědým odstínem. Na severní terase nad portikem byla nově osazena balustráda, rovněž tak v části parku před oběma průčelími, kde byla doplněna květinová výsadba. Ta působivě ohra-

Obr. 22: Linhartovy, busta dívky, štuk, kolem roku 1600. Jižní křídlo před restaurováním. Stav v roce 2003 (foto G. Čočková)

ničila plochu, ze které vystoupila architektura opravené budovy. Ve 3. podlaží stály příčky, které dělily místnosti na vícepokojové byty s kuchyněmi a spížírny pro rodiny současných majitelů. Ačkoliv hlavní práce skončily v roce 1922, menší zásahy jsou v účtech doloženy i dále, až do roku 1935, pak už další doklady nejsou k dispozici.

V červnu 1943 zámek v horním patře vyhořel⁴⁸⁾ a kvůli válečné nouzi o materiál se podařilo obstarat jedinou možnou krytinu, dehtovanou lepenku, kterou byly nízké krovy pokryty. Provizorium vydrželo do roku 1947, kdy vichřice krytinu roztrhala a do objektu začalo zatékat. Poslední němečtí majitelé (Rudolf Wenzelides a Erich von Wüllerstorff) se po válce už nevrátili a v neobydleném interiéru se rozšířila dřevokazná houba.

V říjnu 1949 byl zámek nabídnut ředitelství státního statku v Albrechticích k rozebrání na materiál, nabídka však nebyla akceptována. Devastace rychle pokračovala, v roce 1952 už byly nad posledním patrem stropy zřízeny, nad prvním jejich část.⁴⁹⁾ Záchrané práce zahájené v roce 1957 spočívaly v dostavbě obvodového zdiva ve druhém patře jihozápadního nároží, v zastřešení objektu, částečném statickém zajištění a v rekonstrukci několika kleneb. Jakákoliv činnost tu pak na několik let ustala, poněvadž se nenašel vhodný uživatel. V roce 1960 došlo bez jakékoliv dokumentace k demolici všech budov přílehlého zámeckého dvora.

Zámek nadále silně chátral. Teprve počínaje rokem 1971 se začala v souvislosti se zájmem nového investora, kterým se stalo Zdravotnické zásobování, připravovat jeho záchrana.⁵⁰⁾ Je sice pravda, že se v několika následujících letech zabránilo úplné zkáze, na druhé straně se tu však prosadily některé tehdy módní, ale nevhodné zásahy. K nim patří i cementové potěry podlah ve sklepech i v přízemí budovy, které byly spolu s torkretáží licí sklepních kleneb s oblibou akceptovány i některými památkáři. Zdivo se tím stalo nečitelným, neprodyšným a navíc zcela ztratilo svoji vypoví-

dací hodnotu. Nedostatečně odvodnění budovy pak způsobilo, že vystoupila i tak už vysoká spodní voda a vlhkost postupně narušovala omítky v přízemí. Zrušena byla rovněž funkce komínových těles, která mohla nadále sloužit jako větrací průduchy. V renesanci tuto úlohu plnily šachty v obvodovém zdivu, do fasády ústily malými trojúhelníkovými otvory. Patrně byly uzavřeny už v baroku. Udivující je však i tloušťka omítek nově nahozených na tvrdé cementové nástřiky a za nevyhovující nutno považovat i zdvojená okna. Naopak se podařilo zachránit interiérové malby včetně torz sgrafit v arkádách, dosud ukryté pod omítkami a nátěry. Oprava fasád se však už nedokončila, restaurování proběhlo v roce 1989 pouze na nádvoří, následně ještě na východní fasádě. Poté Zdravotnické zásobování vrátilo budovu a do roku 2002 pokračovala destrukce odkrytých sgrafit, štuků a omítek.

V roce 2003 zahájil nový majitel, Město Albrechtice, další fázi oprav, a to na severní a jižní fasádě. Renesanční sgrafito na jejich plochách bylo částečně ponecháno, částečně i oklepáno, včetně torz nejstarších bílených omítek, jejichž vypovídací hodnota, jak výše uvedeno, byla značná. Většinu barokních frontonů nahradily novodobé výdusky. Po skončení prací na jižní fasádě a po důkladném ohledání zdiva přímo z lešení, vznikne patrně úplnější představa o vývoji tohoto zámku.

Za diskutabilní považujeme takový památkářský přístup, který ortodoxně prosazuje ponechání původní památky nebo jejich částí vždy a všude in situ. Názor je překonaný zpravidla tam, kde se rozpadají kamenné originály, zvláště sochy, případně i kamenné portály. Zachráněny pro budoucnost jsou po uložení do lapidárií a exteriér pak zdobí kopie. V odůvodněných případech se transferují také ohrožené nástěnné malby, jinde archeologové vyjmají z kulturních vrstev četné předměty.

O existenci figurálních sgrafit v nikách na východním a severním průčelí zámku v Linhartovech se vědělo vzhledem k destrukci cihlového zdiva už řadu let. Částečně odkryty a po dokumentaci znovu zazděny byly na východní zdi už roce 1991. Tentokrát bez vědomí Krajského střediska památkové péče v Ostravě. Teprve po skončení prací se restaurátor ve své písemné zprávě vyjádřil, a to kladně, k uskutečnění transferů.⁵¹⁾ Také na severní vnější fasádě byly v roce 2003 niky částečně otevřeny, sgrafita zdokumentována a zpětně zazděna. Z pohledu autorů průzkumu jsou to renesanční figurální obrazy, nejspíše díla německých sgrafitářů, které dosud nemají ve zdejší oblasti analogie. Nelze odhadnout, kdy je bude možné znovu spatřit, ani v jakém stavu se pak budou nacházet. Jejich transfery do obrazů, případně tzv. napevno, mohly však obohatit sbírkový fond proponovaného instalovaného objektu. Daleko víc než bloudnoucí fotografie. A kromě toho mohly posloužit jako studijní materiál dalším badatelům.

Peripetie, kterou prošel zámek v Linhartovech od osudného požáru v roce 1943, je vizitkou oněch šedesáti uplynulých let. S vědomím, že se jedná o nejvýznamnější renesanční, do jisté míry i barokní aristokratické sídlo v rakouské části Slezska, souvisely i opakované pokusy o jeho záchranu. Z důvodů, o kterých píšeme, nebyly nikdy dotaženy do úplného závěru. Teprve nyní nastala vhodná doba, kdy využití pro kulturní účely a zařazení mezi instalované památkové objekty na význam Linhartovů upozorní i laic-

kou veřejnost. Je ovšem na škodu věci, že se nedochoval zdejší cenný inventář. Kdyby se jednou podařila i jeho alespoň částečná rekonstrukce, byla by rehabilitace Linhartov o to úplnější.

POZNÁMKY

- 1 G. Biermann, Geschichte der Herzogthümer Troppau und Jägerndorf. Teschen 1874, s. 185. – Biermann cituje vidimovaný německý opis původní Přemkovy listiny, v jeho době uložený ve vratislavském státním archivu.
- 2) ZAO, Slezský stavovský archiv v Opavě, inv. č. 28, sign. B IV-1. Originál listiny z 22. srpna 1462, dané na Linhartovech.
ZAO, Slezský stavovský archiv v Opavě, inv. č. 32, sign. XXVI-11. Tuto další listinu datoval Mikuláš starší z Vladěnina „na turzi v Linhartovech“ 17. dubna 1464.
- 3) A. Turek, A. – L. Jisl, Ostravsko za česko-uherské války ve světle písemných pramenů i archeologických nálezů. ČSM- B, III, 1953, s. 4–5. Autoři zde citovali tendenční kroniku Historia Wratislaviensis von Peter Eschenloer, známou z edice Scriptores rerum Silesiacarum, VII., ed. H. Markgraf, Breslau 1872, s. 224–225: „Nostris, qui ante Gapsersdorff in terra Opaviensi cum Francz de Hagen castra posuerunt, quod heretici munierunt contra episcopatum, vie receperunt et LXX captivos receperunt, gloriosam victoriam sunt consecuti. Actum dominica Misericordia domini /.../ pluribus ex nostris vulneratis, paucis occisis.“ Tuto zprávu doplňuje ovšem list vratislavského biskupa Rudolfa, který napsal o tři dny později, 9. května 1470, měšťanům Zhořelce (Kronthal, B.–Wendt, H.: Scriptores rerum Silesiacarum. XIII. Breslau 1893, 18–19: „...das unser folk mit er Franczen von Hagen und etlichem der fursten und der von Bresslaw hoefluthen mit heriscraft dy feste zue Gapsersdorff /.../ berandt, umbelegen und mit grossen bochsen genotigt haben...“ Tam jsou další podrobnosti o obléhání tvrze).
- 4) J. Pilňáček, Rody starého Slezska 2, Brno 1991, s. 591. – Po prodeji Vladěnina se přestal Ojř psát na Vladěnině, ale nadále on i jeho potomci používali už jen starý přídomek z Fulštejna.
- 5) ZAO, fond Slezský stavovský archiv v Opavě, inv. č. 106, sign. B IV-4 – 1523. Purkmistr a rada města Opavy si stěžují komorníku opavského knížectví, Ojři z Fulštejna a na Bilovci.
Tamtéž, inv. č. 109, sign. A XVI-26 – 1524, květen 17, Bilovec. Ojř z Fulštejna a na Bilovci se pro nemoc omlouvá ze sněmovního jednání.
ZAO, Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského, inv. č. 42. – V roce 1536 mu však velmistr maltézského řádu adresoval dopis: „Urozený pán pan Ojř z Fulštejna na Gepperstorfě.“
- 6) M. Hlubinka, Nástin stavebního vývoje zámku. Ostrava 1970. Nepublikovaný strojopis v archivu NPÚ v Ostravě. Uvádí: „K renesanční přestavbě tvrze na zámecké sídlo dochází v 2. pol. 16. stol., pravděpodobně za Haugviců, a to před rokem 1588.“
J. Stibor, Příspěvek k dějinám panství Linhartov a ke genealogii Sedlických z Choltic. Časopis Slezského zemského muzea, B, 44/1, 1995, s. 4. – „Jeho původ vyžadoval, aby po prodeji Milotic zřídil sobě a své rodině reprezentační sídlo v Linhartovech renesanční přestavbou staré tvrze.“
M. Plaček, Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku. Praha 1996, s. 220. Uvádí: „Pozdně goticky obnovenou turz přestavěli Václav Haugvic z Biskupic a jeho syn Karel po roce 1580 v pravidelný renesanční zámek.“
B. Samek, Umělecké památky Moravy a Slezska, díl II. Praha: Akademie 1999, s. 474. „Zámek renes., vybudován na místě tvrze....pozdně renes. zámek ji převrstvil natolik, že po ní nezůstaly zřetelné stopy.“
Při průzkumu bylo používáno zaměření projekce KORT Ostrava z r. 1980, autor M. Směták, uložené v archivu NPÚ v Ostravě. V průběhu oprav v 70. letech 20. století byly podlahy v přízemí i sklepeních zality betonem, stejně tak i ty klenby ve sklepeních, na kterých byly provedeny lícové skořepiny. V současnosti lze stěží odlišit druh stavebního materiálu, cihly od kamene. Připravuje se odstranění podlah ve sklepech, nepočítá se však se sejmutím torketáží.
- 7) L. Dědková, Významné nálezy maleb v památkových objektech Severomoravského kraje. KSSPOP Ostrava 1983, nestránkováno. Tam autorka poprvé formulovala uvedenou hypotézu.
- 8) Nad vlysem severní stěny se objevily různé korekce, např. je tu renesanční hranolek cihel kladených do jílů, jinde zase zabíhá omítka do spár (jakási podobnost s cimbuřím), někde i hlouběji do medailónku, později zazděného téměř do líc fasády.
O krnovském vlivu viz B. Indra, K renesančnímu stavitelství na severovýchodní Moravě a ve Slezsku. ČSM- B, 15, Opava 1966, s. 128 – 148.

- V Krnově se dle Indry uplatňovali především domácí, slezští stavitelé-zedníci, nicméně markrabí Jiří Braniborský si přivedl i vlastní nové usedlíky z Braniborska. Opava byla už před rokem 1600 opevněna, „měla krásnou radnici s vysokou věží; domy tam byly vysoko vyvedeny a opatřeny větším dílem altány. Město mělo krásný vzhled“, uvádí podle citovaného kronikáře Schickfusse. Indra se domnívá, že Vlaši, kteří tam dle záznamů přicházeli v 2. polovině 16. století, do stavebního vývoje Opavy podstatněji nezasáhli.
- 9) J. Szablowski, Architektura. In: Historia sztuki polskiej II. Kraków: Wydawnictwo literackie 1962, s. 28–104.
 - 10) L. Razimová – J. Měšťan, Restaurátorská zpráva, v archivu NPÚ v Ostravě. Nestránkovaný strojopis. 174. Restaurátoři zaznamenali ještě další, blíže nepopsaný nále z východní arkádové fasády. I tam měla být podobná kresba, provedená černou barvou na vápenné ličce. Nebyla však zdokumentována a bez vědomí památkového dozoru byla zakryta novou omítkou. Vzhledem k tomu, že bílý nátěr na fasádě byl před nanesením sgrafita už znečištěn, je zřejmý časový interval mezi oběma etapami.
 - 11) H. Schultig, Ein Heimatbuch für die Bezirke Jägerndorf und Olbersdorf. Troppau, 1923, s. 675–681. – „Es (das Schloss) war ursprünglich mit Maern, Wall und Graben umgeben.“ Při opravě omítek v roce 1990 odkryli omítkáři na východním průčelí otvory v cihlovém zdivu, umístěné ve východním křídle po obou stranách portálu. V nich byla na železných osách umístěna pohyblivá dřevěná kladková kolečka z bukového dřeva o průměru 21 cm a šířce 65 a 68 mm, vzdálená od sebe 252 cm. Bezesporu příslušela k padacímu mostu, jako součást zvedacího zařízení. S nálezem byl seznámen pouze restaurátor akad. sochař Aleš Rozehnal, památkový dozor byl informován až prostřednictvím jeho restaurátorské zprávy z 19. ledna 1992 (uložena v archivu NPÚ v Ostravě). Oba artefakty byly poté nově omítnuty, jsou však dokumentovány na fotografii A. Rozehnal.
 - 12) B. Samek, pozn. 6. Autor údaj převzal ze „starší“ necitované literatury, sám považuje za dobu stavby 60. léta 16. století.
 - 13) NPÚ Brno, Archiv Státního památkového úřadu pro Moravu a Slezsko, fasc. Linhartovy u Krnova, zámek a park (1922–1957). Tehdejší pracovníci SPÚ zámek opakovaně navštívili a pokusili se o několik transferů sgrafit: o jejich dalším osudu nejsou informace (údajně byly zničeny). V zápisech je další zpráva, podle které se na věži nacházelo i několik jiných letopočtů. Nález nebyl náležitě popsán ani fotografován. SZM, Braunův archiv, složka Linhartovy: E. W. Braun si poznamenal ještě, bez komentáře, nápis „AN. H. IELFAR / 1578“.
 - 14) A. Königová-Kudělková, Soupis stavebních památek v Ostravském kraji. Opava 1953, s. 20, 27.
 - 15) H. Heinz, Barockschlösser in Schlesien. Herzogthümer Troppau – Jägerndorf. In: Jahrbuch des Adalbert Stifters Verein in München, VIII, 1964, s. 68–70. M. Hlubínka, o. c. v pozn. 6. M. Pláček, o. c. v pozn. 6. B. Samek, o. c. v pozn. 6. Na s. 474 uvedl: „...Stavba čtyřkřídle dispozice začala snad již v 60. letech 16. století.“
 - 16) ZAO, fond Pozůstalost Josefa Zukala, inv.č. 189 – Excerpta k Topografii Opavské 2, Linhartovy. – ZAO, Pozůstalost V. Praska, inv.č. 835 – Historická topografie země Opavské, 2. část, Linhartovy.
 - 17) M. Rohlík, Opavské zemské desky. Knihy zadní, 1537–1613. Opava 1961, s. 204 n. – Lacek Ojří zemřel v roce 1566, poručenství je datováno 7. srpna téhož roku.
 - 18) SZM, Braunův archiv, složka Linhartovy. V té době zde sice byla běžně používána čeština, ale také němčina. Je velmi pravděpodobné, že sgrafitáři byli německé národnosti, německý je ostatně i poškozený kaligrafický nápis na věži. Lacek Ojří z Fulštejna býval psán i jako Ladislaus Hoyer von Fullstein.
 - 19) Archiv NPÚ v Brně, zprávu podával ing. Dufka 27. 11. 1951, letopočet však spatřil už konzervátor E. W. Braun po požáru v roce 1943. Viz jeho dopis ze 7. 3. 1944 v archivu NPÚ v Brně. – Podle Paprockého (B. Paprocký, Zrcadlo slavného markrabství Moravského. Olomouc 1593, list 409) zemřela Mandalena (Rotenberková) v roce 1570 (letopočet byl uveden na náhrobníku v Opavici), její dcera Magdalena (provdaná Kravařská ze Slevic, podruhé pak Tvorkovská z Kravař) o osm let později. 10. ledna 1578 bylo pak intabulováno rozdělení dědictví mezi tři dcery Magdaleny. Podle J. Nirtla (ZAO, Pozůstalost J. Nirtla, inv. č. 54, kart. 7) zemřela ale v roce 1578.
 - 20) Viz pozn. 17, M. Rohlík, o. c. v pozn. 17, s. 298.
 - 21) Erby byly nalezeny při opravě východní fasády v roce 1991, fotograficky je zdokumentoval a po konzultaci s PhDr. K. Müllerem v restaurátorské zprávě popsal A. Rozehnal. K. Müller předpokládá, že se jedná o alianční znak Fulštejnů a Tvorkovských z Kravař, tzn. Magdaleny a Jiřího Bernarta Tvorkovského. Vylučuje, že schematicky podaná osmicípá hvězda, vyrytá do tmavé omítky mezi oběma znaky, může mít souvislost s Bohunkou ze Šternberka, manželkou Ojře z Fulštejna.
 - 22) Nejstarší omítka nebyla zachována v úplnosti, její zbytky se nacháze-ly na severní vnější zdi a také na zdi západní ještě v roce 2003. Stavební firma je spolu s torzy sgrafit odstranila při opravě fasády v tom roce.
 - 23) V roce 1990 bylo na východním průčelí otevřeno několik nik (ve slepých arkádkách), sgrafita v nich nalezená A. Rozehnal ofotografoval a poté je nechal překrýt lepenkou a zpětně zazdít. Viz restaurátorská zpráva, strojopis v NPÚ Ostrava.
 - 24) ZAO, fond Velkostatek Linhartovy, inv.č. 101, nesign. Pamětní zápisy o stavbě a renovaci věží v Linhartovech, 1672–1764. V nejstarším zápise, z roku 1672, bylo mj. zaznamenáno: „...ad arcis suae Geppersdorffensis ornamentum, et charae posteritatis utilitatem, hanc veterem turrin a superioris arcis orchestra nova mole lapidea, novoque superposito tecto in altum eregi curavit /.../ Dnus Carolus Haugwitz baro a Biskupitz hereditarius dominus in Geppersdorff /.../ Anno Millessimo Sexcentesimo Decimo Nono...“, tedy v roce 1619 věž nadstavěl.
 - 25) ZAO, Pozůstalost J. Zukala, inv. č. 189, fol. 47. Excerpta ze zemských sněmovních akt. Ovšem roku 1647, ještě před koncem třicetileté války, bylo v zemské registratuře podle Zukala zaznamenáno: „Im Schloss Geppersdorff /.../ und hiemit alles verderbt oder umbrandet, kann wenig Gesindel gehalten sein.“
 - 26) ZAO, Pozůstalost J. Zukala, inv. č. 189, fol. 42. Excerpta z prodejní smlouvy. Panství prodal za 26 000 zl.
 - 27) ZAO, Velkostatek Linhartovy, inv. č. 187, sign. 7/1. Kniha příjmů a vydání zámku v Linhartovech a účetní doklady – zlomky, 1664–1665. Velké množství příslušných archiválií shodlo dle E. W. Brauna v roce 1943 na zámku v Linhartovech a v závěru války, roku 1945, na zámku v Hlohově, někdejší sídle dalších majitelů Linhartov, Oppersdorffů).
 - 28) ZAO, Velkostatek Linhartovy, inv. č. 101. Pamětní zápisy o stavbě a renovaci zámecké věže v Linhartovech v roce 1672. – „...Herrn Carl Maximilian Sedlnitzky... selbiger Jahr ist auch das Schloss, als obere Zimmern und Kammern, wie auch unten die Capellen...mit schönen undt costbaren Stucator Arbeit gebauet und verfertigt“. V Děkanské matrice krnovské z roku 1672 v ZAO, pob. Olomouc, fond ACO, inv. č. 188 je další zmínka o kapli: „...In Arce pulchrum est sacellum, in quo Dnus modernus loci cogitat fundationem facere...“. Kaple asi nevznikla dlouho předtím, protože Sedlnický teprve mluvil v ní zřídit mešní nadaci.
 - 29) ZAO, Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského, inv. č. 1098, kart. 214. Pozůstalostní spisy po Karlu Maximiliánovi svob. pánu Sedlnickém z Choltic, 1678.
 - 30) ZAO, viz pozn. 28.
 - 31) ZAO, VS Linhartovy, inv. č. 188, Kniha účtů z let 1694–1701.
 - 32) F. B. Werner, Schloss zu Göppersdorff. Scenographia urbium Silesiae, sv. III. Norimberk, 1737–1752, s. 115. Rozměry – 7,2 × 15,3 cm. Jeho pohledy jsou v literatuře považovány za dostatečně autentické.
 - 33) F. Spurný, edit., Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Severní Morava, Praha 1983, s. 143: „...jednotlivé stavební prvky, zejména členění, plastická výzdoba fasády a okenní šambrány ukazují na vliv vídeňských architektů, jmenovitě Fischera z Erlachu.“ M. Pláček, o. c. v pozn. 6. H. Heinz, o. c. v pozn. 15. B. Indra, Krnovští barokní architekti Andreas a Jiří Fridrich Gansové, Michal Clement a jejich stavby. ČSM-B, 35, 1986, s. 265–266. Andreas Gans se vyučil u Hohenadla.
 - 34) B. Indra, Příspěvky k biografickému slovníku výtvarných umělců na Moravě a ve Slezsku v 16.–19. století. ČSZM-B, 44/3, 1995, s. 278. V textu chybí odkazy na prameny, ze kterých byly převzaty informace.
 - 35) K. Kalinowski, Architektura barokowa na Slasku w drugiej połowie XVII wieku. Architektura lat 1680–1700. Warszawa 1974, s. 123: „...Fröhlich reprezentował nurt italo-czeskiej architektury, z charakterystyczną dla niego predykcją do wertykalnej kompozycji fasady za pomocą pilastrow wielkiego porządku...“
 - 36) J. Olšovský, Nástin dějin sochařství 17. a 18. století...In: M. Schenková – J. Olšovský, Barokní malířství a sochařství v západní části českého Slezska. Opava 2001, s. 22. Autor připomíná svinuté akanty, ovocné festony a okřídlené andílčí hlavičky v kostele v Tvorkově.
 - 37) ZAO, fond Hejtmanský úřad knížectví opavského, krnovského v Opavě. Inv.č. 720, sign. 878, kart. 143. Pozůstalostní řízení po Karlu Juliu Sedlnickém z Choltic na Linhartovech. 1730–1736.
 - 38) ZAO, Vs Linhartovy, inv. č. 189. Účty z r. 1730.
 - 39) ZAO, Vs Linhartovy, inv. č. 101, kart. 2. Pamětní spis z r. 1764 – Pamětní zápisy o stavbě a renovaci zámecké věže.
 - 40) R. Kneifel, Topographie des k. k. Antheils Schlesiens III. Wien 1806, s. 193–194. F. Ens, Das Oppaland oder der Troppauer Kreis. Die Beschreibung des Oppalandes IV. Wien 1836, s. 113–116.
 - 41) B. Indra, Archivní materiály k starším hudebním dějinám Slezska. Slezský sborník, 56, Opava 1958/2, s. 109–124.

- 42) E. W. Braun považoval za autora J.M. Lasslera, freskaře z Opavy, který provedl o třicet let dříve fresku v kostele v Opavici. Dle M. Schenkové to není pravděpodobné.
- 43) B. Samek, o. c. v pozn. 6. Autor cituje dnes už málo čitelný nápis: „Ich Grf. H. v. Oppersdorf habe diese Säle ausgestattet zum Gedächtnis meiner Mutter Karolina geb. Gräfin Sedlnitzki... Anno 1876.“ Dále uvádí: „Tentýž měl dát upravit čtyři místnosti navazující na kaplanku ve starobylém slohu. ...Další stavební činnost na zámku (severní portikus a schodiště ve dvoře přiléhající k sev. křídlu) lze vztáhnout k roku 1876“. F. Spurný, edit., 1983, o. c. v pozn. , s. 143. Uvedeno, že tehdy dali Oppersdorfové vymalovat jeden ze sálů na způsob síně předků s erby a texty. Dle sdělení místního pamětníka, Heřmana Menzela, byly erby kamenné a ze zámku se ztratily. Na dochované malbě se skutečně nenacházejí, pouze zmíněné iniciály. Schodiště při severní straně nádvoří je dle autora statě rovněž dílem Oppersdorů.
- 44) M. Pláček, o. c. v pozn. 6. Uvádí: „Josef Sedlnický z Choltic ...Do nádvoří postavil těleso schodiště.“
- 45) ZAO, Vs Linhartovy, i.č. 129, sign. 8/11, kart. 3. Rok 1892. Kupní smlouva mezi Oppersdorfy a E. Wenzelidesem na Linhartovy a Krásné Loučky. E. Wenzelides zemřel v roce 1907, viz závěť a dodatek k závěti z 22. března 1904. ZAO, Vs Linhartovy, i.č. 69, sign. 82, kart. 1.
- 46) Dle laskavého sdělení J. Vybírala, za něj děkujeme, mělo dle nedatovaných Bauerových plánů a plánů krnovského stavitele Ernsta Latzela z počátku roku 1905, dojít k úpravě čtyř místností při věži, včetně změny polohy okna a dveří. Měly také vzniknout nové koupelny. P. Šopák, Zámek v Linhartovech – proměna interiérové koncepce a osudy mobiliáře po roce 1900. In: Sborník bruntálského muzea. Bruntál 2002, s. 67–68. Autor uvádí, aniž sděluje zdroj svých informací, že v těchto místnostech „zůstaly nezměněny neorenesanční dveře s obložkami a pietně bylo obnoveno jejich renesanční zaklenutí valenými klenbami s lunetovými výsečemi a vytaženými hřebínky, v případě salonu dokonce s malbami v terčích ve vrcholu klenby.“ Klenby jsou však zjevně renesanční, malby v terčích oppersdorfské (viz text). Bauerovi přisoudil ještě další stavební zásahy bez jakéhokoliv odkazu na prameny.
- K Linhartovům také J. Vybíral – P. Zatloukal, Architektura let 1850 – 1950 v Krnově. In: Umění XXXVIII/1990, č. 6, s. 527: „V letech 1905 – 1907 Bauer navrhl a realizoval také obnovu blízkého zámku v Linhartovech“, oba autoři o Bauerově činnosti v Linhartovech podobně stručně i v řadě dalších textů.
- ZAO, Vs Linhartovy, inv.č. 319, plán psacího stolu navrženého L. Bauerem v r. 1910.
- 47) ZAO, VS Linhartovy, inv. č. 116, 117. Archiv NPÚ v Brně, fond Linhartovy. Přípis o povinnosti údržby zámku soukromým vlastníkům z 13. února 1934.
- 48) Korespondence vedená k tomu mezi Dr. E. W. Braunem a Památkovým úřadem v Brně v archivu NPÚ.
- 49) Dokumentace k dalším informacím v archivu NPÚ pracoviště v Ostravě.
- 50) V 70. letech 20. století byly sejmuty a do dřevěných rámu vloženy některé značně poškozené sgrafitové figurální výjevy z jižní stěny zámku ve Staré Vsi nad Ondřejnicí. Jsou součástí instalace Beskydského muzea ve Frýdku-Místku, zatímco ostatní originály v exteriéru už musely být znovu restaurovány.

SCHLOSS IN LINHARTOVY/GEPPERSDORF

Im westlichen Teil des böhmischen Schlesiens entstanden im Mittelalter einige Festungen, die im 16. Jahrhundert die damaligen adeligen Besitzer zu Renaissanceschlössern umbauen ließen. Öfters wurden jedoch auf ihren Fundamenten völlig neue Objekte erbaut. Den ursprünglichen Charakter haben später immerhin jüngere Bauherrschungen völlig verändert; heutzutage haben sie eine überwiegend barocke Gestalt.

Eins von diesen Objekten befindet sich in dem Grenzdorf Linhartovy, das unweit der Stadt Krnov/Jägerndorf liegt. Die Staatsgrenze zwischen der Tschechischen Republik und Polen bildet hier der Fluss Opavice, bei seinem Ufer sich das durch sein Aussehen auffälliges Schloss befindet. Bis zum Jahre 1943 wurde das Schloss gut instand gehalten, nach einem Brand, von dem es schwer beschädigt wurde, wurde es stark baufällig. Die Erneuerung haben zuerst Kriegsergebnisse verhindert, nach dem Kriegsende sind die deutschen Besitzer nicht zurückgekommen, ihr Besitz wurde übrigens konfisziert und für das Gebäude konnte man keinen geeigneten Nutznießer finden. Weil es in das Gebäude

immer mehr hinein regnete, sind die Decken eingestürzt, nach und nach sind einige Gewölbe eingestürzt. Das zweistöckige Mauerwerk hat dazu noch den Verband verloren und ist gerissen. Zu der partiellen Sicherung ist nach 1950 gekommen, bald wurden aber die Arbeiten unterbrochen und man hat erst um zwanzig Jahre später wiederum fortgesetzt. Selbst nicht damals wurde die Rettung des Schlosses beendet, als drei von vier im Barockstil verzierten Fassaden unrepariert geblieben sind. Der Verputz und Stuckaturen fielen ab und das bloßgelegte Renaissance-sgraffito zerfiel.

Obwohl einige Forscher in enzyklopädisch kurzen Artikeln der Bauentwicklung die Aufmerksamkeit gewidmet haben, wurde sie in mancher Hinsicht ungenau interpretiert. Im Zusammenhang mit der weiteren Etappe der Instandsetzung, die im Jahre 2003 realisiert wurde, wurde im Vorsprung die baugeschichtliche Untersuchung durchgeführt, auf deren Grunde auch diese Studie entstand.

Linhartovy war von seinem Anfang an bis zum Jahre 1410 landesherrlicher Besitz und gehörte dem Herzogtum Opava/Troppau. Am 16. Dezember dieses Jahres hat es der Herzog von Opava Přemek „mit der Festung, dem Hof und Zubehör“ den Brüdern von Vladěnin verkauft. Die Urkunde, die diesen Akt belegt, ist die erste Nachricht über die Existenz der hiesigen Festung, weil sie in einer älteren Quelle aus dem Jahre 1377 nicht erwähnt wurde. Wir setzen deswegen voraus, dass die Festung in der Zeitspanne dieser zwei Jahreszahlen entstand. Während ihrer Belagerung und Eroberung von den Truppen Matthias Korvinus und seiner Verbündeten im Jahre 1470 ist zur Beschädigung gekommen. Mit kurzen Pausen haben sie auch weiterhin die Herren von Vladěnin besessen, die jedoch im Jahre 1520 seinen gleichnamigen Stammsitz verkauften und weiter sich Herren von Fulštejn/Fullstein geschrieben haben. Der Verkauf kam unter Ojř von Fulštejn zustande, der bis zu den dreißiger Jahren des 16. Jahrhunderts einige Sitze zur Verfügung hatte, danach besaß er nur die Festung in Linhartovy. Wir sind der Meinung, dass er, ähnlich wie die meisten seiner adeligen Nachbarn, den alten, unmodernen Sitz niederreißen ließ und auf seinen Fundamenten irgendwann nach 1530 ein modernes, bequemes, auch seiner gesellschaftlicher Stellung entsprechendes Objekt bauen ließ.

Das neue zweistöckige Gebäude hat vier Flügel gehabt, weil jedoch der Südfügel kurz war, war sein Grundriss nicht geschlossen. Diese Tatsache haben die bisherigen Forscher nicht bemerkt, es bestätigt sie jedoch das gefundene und freigelegte Sgraffito und das System von Blendarkaden, die unbestritten die äußere Seitenfassade des Ostflügels geschmückt haben. Außerdem stand an seinem Rand auch ein runder Turm, dessen Fundament bisher im Kellergewölbe lesbar ist. Ein weiterer Turm, ebenfalls nicht mehr existierend, aber prismatisch, stand in der nordöstlichen Hofecke, was auch, unter anderem, sein Fundament von prismatischer Form im Keller belegt. Von ursprünglichen, wohl vier Türmen, hat sich nur einer, zylindrischer, in der nordwestlichen Ecke erhalten.

Die Renaissancewaterfestung wurde verputzt und weiß angestrichen, in dem Hofraum mit dem halbhölzernen Umgang auch mit einer mit der schwarzen Farbe und dem Pinsel durchgeführten Zeichnung verziert. Unter dem Hauptgesims des Westflügels hat sich von dieser Verzierung nur ein kleiner, aber sehr wichtiger Torso – das Wappen der Herren von Fulštejn – erhalten. Nach dem Tode Ojř von Fulštejn im Jahre 1543 haben das Eigentum seine bisher minderjährige Söhne, Lacek, Ojř und Albrecht geerbt, die zusammen mit zwei Schwestern, Magdalena und Anna, in Linhartovy gemeinsam siedelten. Die Jahreszahl zusammen mit Initialen HGLF (Herr/an/Geppersdorf/Latzko/von/Fullstein), geschrieben im Sgraffito an dem Turm, macht darauf aufmerksam, dass hier in dieser Zeit Sgraffito-Künstler gearbeitet haben. Für den Besteller der Verzierung können wir also Lacek Ojř († 1556) halten. Dadurch kann man die bisher tradierten Ansichten ablehnen, dass das Schloss durch den Umbau der Festung erst unter den neuen Besitzern, Haugvic entstand. Außer der weiteren Jahreszahl an dem Turm, 1578, wurden bei dem Haupteingang im Ostflügel auch andere, mit der Sgraffitotechnik durchgeführte Wappen gefunden, und zwar Herren von Fulštejn und Herren von Kravaře (Jiří Bernart Tvorkovský von Kravaře war der Schwager von Lacey).

Nicht nur das Briefumschlagmuster und verschiedene geometrische Gebilde, sondern auch figürliche Motive sind offensichtlich ein Werk der unbekannten deutschen Autoren. Wir können von zwei führenden Persönlichkeiten sprechen, wobei eine von ihnen durch die Qualität die andere auffällig übertraf. Das betrifft vor allem figürliche Motive in den Nischen und auch in dem Hofraum.

Die weitere Bauepoche wurde nach der Mitte des 17. Jahrhunderts in Angriff genommen, als das Schloss, das während des Dreißigjährigen Krieges beschädigt wurde, die Herren Sedlnický von Choltice gekauft haben. Mit dem Umbau zu einem barocken Sitz hat Karel Maximilián Sedlnický begonnen, nach seinem Tod († 1678) hat ihn sein Sohn Karel Julius fortgesetzt. Nach dem Abbruch des runden Turmes bei dem Ostflügel wurde die ganze südöstliche Ecke vollendet, wo weitere drei Räume und die Haupttreppe entstanden. Es wurde auch das Niveau der Decken im 2. oberirdischen Geschoss verändert, im Hofraum wurden Arkaden emporgehoben und die Räume wurden mit sehr vollwertigen Stuckdecken und Wandmalereien verziert. In der Abschlussetappe wurde das Sgraffito mit dem neuen Putz bedeckt und die Fassaden haben die kolossale Pilasterordnung, Gesimse und Stuckornamente, vor allem jedoch antikisierende, in die Giebelverdachung über den Fenstern eingesetzte Brustbilder bekommen. Bei der Adaptierung, die einige Jahrzehnte dauerte, hat der Projektant die ursprüngliche Renaissance-Grundrisseinteilung keinesfalls markant umgewertet.

Das Interesse an der Lösung der Autorschaft der Barockisierung hat einige Forscher zu der Behauptung geführt, dass es sich entweder um ein Werk so bedeutsamer Architekten, wie J. L. von Hildebrandt, J. B. Fischer von Erlach, beziehungsweise ihrer Epigonen handelt, oder um eine Arbeit eines von den italienischen Autoren. Die Art des Umbaus spricht tatsächlich für einen Autor, der mit wienischen, vielleicht auch mit italienischen Bauten, wenn auch nur vermittelt, vertraut war. Offensichtlich ist aber die Bindung an die Bauten, die zur gleichen Zeit auf dem Gebiet des heutigen polnischen Schlesiens entstanden. Der Baumeister, der sie gut gekannt hat, weil er dort auch selbst arbeitete, war Hans Fröhlich aus Opava (1650 – 1692 ?), nach dem dort bedeutungsvolle Werke geblieben sind. Er hat darüber hinaus mit dem italienischen Stuckateur Giovanni Signa, ansässig gleichfalls in Opava, zusammengearbeitet. Das Angebot der Komparations-Materialien, die die Autorschaft des Baumeisters und Stuckateurs bestätigen oder ausschalten würden, ist jedoch nicht hinreichend. Beide haben sich jedoch der Gunst der Bauherren im breiten Gebiet erfreut und deswegen können wir auch über ihrer Zusammenarbeit mit Karel Julius Sedlnický nachdenken.

Weniger ausgeprägte Baueingriffe, die das Schlossgebäude in den folgenden Jahrhunderten betroffen haben, setzen wir in die 60er Jahre des 19. Jahrhunderts, als das Eigentum durch Erbschaft an die Grafen von Oppersdorf überging, und teilweise auch zum dem Anfang des 20. Jahrhunderts. Damals haben das Schloss die reichen Unternehmer Wenzelides aus Krnov im Besitz gehabt.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Ansicht des Schlosses Linhartovy vom Norden, 40er Jahre des 18. Jahrhunderts (Zeichnung F. B. Werner).

Abb. 2: Ausschnitt aus der Katasterkarte von Linhartovy aus dem Jahre 1836.

Abb. 3: Linhartovy/Geppersdorf. Stirnwand des Schlosses vom Osten, Zustand vor 1943 (Reprofoto NPÚ/Nationales Denkmalschutzinstitut, territoriale Facheinrichtung in Brno/Brünn).

Abb. 4: Linhartovy/Geppersdorf. Grundrisse der 3 Geschosse des Schlosses (1 – 1. oberirdisches Geschoss, 2 – Erdgeschoss, 3 – 3. oberirdisches Geschoss, nach L. Dědková ausgearbeitet von H. Šemrová).

Abb. 5: Linhartovy/Geppersdorf. Ansicht der nördlichen Stirnwand, Zustand vor 1943 (Reprofoto NPÚ, territoriale Facheinrichtung in Brno).

Abb. 6: Linhartovy/Geppersdorf. Nordfassade, Detail vor 1943 – Aufnahme des Fensters rechts vom Balkon (Archiv NPÚ, territoriale Facheinrichtung in Ostrava).

Abb. 7: Linhartovy/Geppersdorf. Nördliche Stirnwand, Zustand um 1980. Fenster im Erdgeschoss rechts wurden in fertige Oberbögen gesetzt (Foto Archiv NPÚ, territoriale Facheinrichtung in Ostrava).

Abb. 8: Linhartovy/Geppersdorf. Ostfassade Renaissance-blendgalerien und niedrigerer Turm (nach L. Dědková ausgearbeitet von H. Šemrová).

Abb. 9: Linhartovy/Geppersdorf. Zylindrischer Turm, Detail, Umschichtung der Renaissanceinschrift um 1600 (Foto Archiv NPÚ, territoriale Facheinrichtung in Ostrava).

Abb. 10: Linhartovy/Geppersdorf. Schlosshof nach der Restaurierung, Zustand im Jahre 1991 (Foto NPÚ in Ostrava).

Abb. 11: Linhartovy/Geppersdorf. Schlosshof, Zustand im Jahre 1970 (Foto Archiv NPÚ, territoriale Facheinrichtung in Ostrava).

Abb. 12: Linhartovy/Geppersdorf. Interieur im Südflügel des Schlosses, Zustand im Jahre 1970 (Foto Archiv NPÚ, territoriale Facheinrichtung in Ostrava).

Abb. 13: Linhartovy/Geppersdorf. Blick in die ehemalige Kapelle in der nor-

döstlichen Ecke des Schlosses, Zustand im Jahre 1970 (Archiv NPÚ, territoriale Facheinrichtung in Ostrava).

Abb. 14: Linhartovy/Geppersdorf. Wappenzeichen der Herren von Fulštejn, freigelegt an der Westwand, auf den Arkaden - 3. oberirdisches Geschoss (Foto L. Dědková).

Abb. 15: Linhartovy/Geppersdorf. Sgraffito in der offenen Nische an der Ostwand, wieder vermauert im Jahre 1990 (Foto A. Rozehnal).

Abb. 16: Linhartovy/Geppersdorf. Sgraffito freigelegt im Interieur im Ostflügel, 3. oberirdisches Geschoss. Zustand im Jahre 2003 (Foto L. Dědková).

Abb. 17: Linhartovy/Geppersdorf. Sgraffito freigelegt an den Arkaden, Nordflügel. Zustand im Jahre 1980 (Archiv NPÚ, territoriale Facheinrichtung in Ostrava).

Abb. 18: Linhartovy/Geppersdorf. Sgraffito an der Nordfassade, freigelegt und wieder vermauert im Jahre 2003 (Foto G. Čočková).

Abb. 19: Linhartovy/Geppersdorf. Interieur des Schlosses, Stuckverzierung der Decke, datiert zum Jahr 1672 (Foto Archiv NPÚ, territoriale Facheinrichtung in Ostrava).

Abb. 20: Linhartovy/Geppersdorf. Interieur des Schlosses, Westflügel, 3. oberirdisches Geschoss. Wandmalerei vom Ende des 17. Jahrhunderts, Zustand im Jahre 2003 (Foto L. Dědková).

Abb. 21: Linhartovy/Geppersdorf. Interieur des Schlosses, Wandmalerei (um 1780) freigelegt und restauriert im Jahre 1974. Raum in der südöstlichen Ecke, 2. oberirdisches Geschoss, Zustand im Jahre 1991, (Foto Archiv NPÚ, territoriale Facheinrichtung in Ostrava).

Abb. 22: Linhartovy/Geppersdorf. Büste eines Mädchens, Stuck, um 1600. Südflügel vor der Restaurierung, Zustand im Jahre 2003 (Foto G. Čočková).

NOVÝ DVŮR V LEDNICKO- VALTICKÉM AREÁLU

DAGMAR ČERNOUŠKOVÁ

Od 80. let 18. století začal kníže Alois I. z Liechtensteinu cílevědomě kultivovat Lednicko-valtický areál. Nechal podstatně zvětšit někdejší barokní parter mezi lednickým zámekem a řekou Dyjí, a lednický park se tak na přelomu 18. a 19. století přeměnil ve velkolepou zámeckou zahradu, v níž se snoubila barokní rezidua a nové sentimentální partie s romantickými a exotickými stavbami.¹⁾ Tyto aktivity vrcholily zejména po roce 1805 s nástupem Aloisova bratra, knížete Jana Josefa I. z Liechtensteinu (1760–1836). Byly odvoďňovány bažiny kolem ramen Dyje, hlavní tok řeky byl přeložen a prostor mezi zámekem a minaretem vytvářel iluzi lužní krajiny. V areálu parku začaly vznikat solitérní (tzv. voluptuární) stavby romantického, historizujícího, antikizujícího či orientálního charakteru.

Inspiračními zdroji byly především osvícenské sentimentální (umělé) zahrady v Německu a Rakousku, zejména park ve Wörlitz v knížectví Anhalt-Dessau, který zase čerpal z tehdy dominantní francouzské kultury.²⁾ Architektonické předlohy k jednotlivým voluptuárním stavbám byly čerpány z tzv. předlohových knih, které vycházely od 2. poloviny 18. století.³⁾ Slavný park ve Wörlitz byl např. prezentován v Hirschfeldově Teorii zahradního umění. K nejzná-